พูนอนุสรณ์

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ

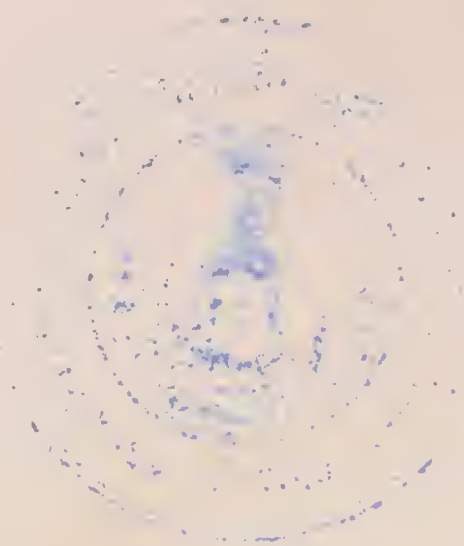
นายพูน ภูมิสวัสดิ์

ณ เมรุวัดสุวรรณาราม

อ. บางกอกน้อย

นครหลวงกรุงเทพธนบุรี

วันจันทร์ที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๕





คำนำ

●

เนื่องในงานฌาปนกิจศพ นายพูน ภูมิสวัสดิ์ คณะเจ้าภาพได้แสดงความจำนงขอพิมพ์หนังสือเรื่อง "ทางแห่งชีวิต" เพื่อแจกเป็นวิทยาทานแก่ปวงญาติมิตรที่ได้ให้เกียรติไปร่วมในงานฌาปนกิจศพ ซึ่งยินดีอนุญาตให้พิมพ์ได้ตามความประสงค์

นายพูน ภูมิสวัสดิ์ เมื่อยังมีชีวิตในวัยต้นก็ได้มีโอกาสรับใช้ชาติด้วยการเป็นทหาร และรับราชการในกรมกษาปน์ ครั้นออกจากราชการก็ได้ประกอบสัมมาอาชีพส่วนตัว ประพฤติตนเป็นพลเมืองดี สามารถสร้างหลักฐานเป็นที่พึ่งแก่บุตรธิดาได้เป็นอย่างดี ทั้งได้อบรมบุตรธิดาและส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาตามกำลังสติปัญญาทุกคน จนปรากฏว่าที่ได้รับราชการเป็นถึงข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ก็มี นับได้ว่า นายพูน ภูมิสวัสดิ์ เป็นผู้มีความตั้งใจจริงมีความอดทน บากบั่น ขยันหมั่นเพียร สมกับเป็นกัลยาณชนได้ผู้หนึ่ง

ขออนุโมทนาในกุศลบุญราศีทักษิณานุปทานที่คณะเจ้าภาพได้บำเพ็ญอุทิศแด่นายพูน ภูมิสวัสดิ์ และให้พิมพ์หนังสือนี้แจกเป็นวิทยาทาน ขออำนาจแห่งกุศลผลบุญทั้งปวงจงเป็นพลปัจจัย อำนวยสุขวิบากแก่ผู้วายชนม์ตามสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพทุกประการ เทอญ.

สมเด็จพระวันรัต

วัดพระเชตุพน

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]



นายพูน ภูมิสวัสดิ์

ชาตะ 30 มีนาคม 2439

มรณะ 18 เมษายน 2515

ประวัติ

นายพูน ภูมิสวัสดิ์ เกิดเมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๙ เป็นบุตรของนายภู และนางคำ มีพี่น้องรวมทั้งหมด ๙ คน คือ

๑. นายพูน	ภูมิสวัสดิ์	
๒. พระอธิการมูล		(ถึงแก่กรรม)
๓. นางละม้าย	หมื่นสท้าน	
๔. นางละม่อม	พูนสวัสดิ์	(ถึงแก่กรรม)
๕. นายอินทร์	ภูมิสวัสดิ์	(ถึงแก่กรรม)
๖. นางพริ้ง	บุญจันทร์	(ถึงแก่กรรม)
๗. นายเสงี่ยม	ภูมิสวัสดิ์	
๘. นายสอาด	ภูมิสวัสดิ์	
๙. นางสุด	นวมภักดี	

หลังจากรับราชการทหารแล้ว ได้รับราชการต่อที่กรมไปรษณีย์...

กษาปณ์ ต่อมาได้ไปทำนาและโรงสีข้าวอยู่ที่จังหวัดปทุมธานี และได้มาทำงานอยู่ที่ บริษัทห้างขายยาเพ็ญภาค จนกระทั่งถึงแก่กรรม นายพูนได้ทำการสมรสกับนางเจิมมีบุตรด้วยกัน รวม ๗ คน ชาย ๔ หญิง ๓ คือ:—

๑. ร.ต.ท. ทอง ภูมิสวัสดิ์
๒. ร.ต.อ. สุรศักดิ์ ภูมิสวัสดิ์
๓. นายเจียน ภูมิสวัสดิ์
๔. นางสมจิตต์ ใหญ่ลำยอง
๕. นท. วิพัฒน์ ภูมิสวัสดิ์ รน.
๖. นางอัมพร เหรียญแก้ว
๗. นางศศิธร ตากสกุล

ได้เริ่มป่วยเป็นโรคหัวใจและเบาหวาน เข้ารับการรับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลพระปิ่นเกล้าเมื่อวันที่ ๒๔ ม.ค. ๑๕ และถึงแก่กรรมด้วยอาการสงบ เมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๑๕.

เบื้องหลังของชีวิต

บทที่ ๑

คนพึ่งวัด

เมื่อพระพุทธศก ๒๔๕๕ เด็กชาย ๓ คน อยู่รวมในสกุลอาจารย์เดียวกัน ศึกษาได้อักขระสมัยสมควรแก่ยุคเมื่อเรียนจบหลักสูตรประถมศึกษาแล้ว ชีวิตก็ว่างจากการศึกษา แม้เด็กชายทั้ง ๓ คนนี้จะมีดวงใจรุ่มร้อน ด้วยความกระหายในอันจะได้รับการศึกษาสูงขึ้นไปอีก เพื่อจะต่อสู้กับโลก

ในโลกแนวทางที่เจริญในอนาคต แต่ก็ไม่สมความมุ่งหมาย เพราะความยากจนอันเป็นทุนเดิมมาแต่กำเนิด ไม่เปิดโอกาสให้เขามีทางเข้าศึกษาในโรงเรียนชั้นสูงต่อไป ได้แต่มองดูโรงเรียนมัธยมด้วยสายตาอันหมดหวัง หลายครั้งที่เด็กชายทั้ง ๓ คนนั้นได้ไปชมมัธยมเรียนหนังสือโดยทางช่องหน้าต่าง และหลายคราวได้นั่งดูเขาเล่นกีฬาด้วยความพอใจ เวลากลับก็ถอนใจยาวด้วยความสังเวชวาสนาตนเอง

เมื่อไม่มีโอกาสจะศึกษาต่อไป ก็หันหน้าเข้าหาบ้านตามประสาคนยากทำงานตามอารมณ์ ได้ช่วยผู้ปกครองบางคราว อันงานที่ทำนั้นล้วนแต่ผู้ปกครองจะใช้ แต่โดยมากใช้เวลาใช้หมดเปลืองไปด้วยเรื่องอันไร้สาระ

อันความจริง เด็กชาย ๓ คนดังได้กล่าวแล้ว มิใช่มีภูมิลำเนาร่วมกัน เขามีภูมิลำเนาต่างกัน ที่มาร่วมสำนักกันนั้นเพราะความจนชักนำให้พ่อ—แม่นำมาฝากวัด พูดให้สั้นก็คือมาอาศัยข้าวสุกวัดกิน

พระภิกษุในพุทธศาสนา มิได้มีอัธยาศัยใช้คนอย่างทาส ใช้เพื่อให้รู้สิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ แนะนำไปในตัว ให้การศึกษาพร้อมด้วยการปฏิบัติ และหาโอกาสให้เข้าโรงเรียน

ด้วย โดยที่พระภิกษุในพระพุทธศาสนานั้นไม่ปรารถนาเลยในการเลี้ยงคนให้โง่ เพราะเห็นความโง่ของตนเองพอแล้ว จึงไม่ปรารถนาให้คนอื่นโง่ตาม ด้วยอาการดังนี้ เด็กชาย ๓ คนจึงได้รับการศึกษา สมควรแก่ฐานะ ในอุปการะของพระภิกษุทุกประการ ตั้งต้นแต่อาหารเครื่องนุ่งห่ม และเครื่องเล่าเรียน

สุริยเทพเจ้าแห่งแสงสว่าง ขับเทวรถทยานขึ้นสู่ฟ้าสาดแสงจ้าลงสู่พื้นโลก ขับเทวรถให้หมุนไปตามจักรราศีเร่งเวลาจากชั่วโมงให้เป็น วัน เดือน ปี และ รวมเป็น ๑๐ ปี ๒๐ ปีโดยลำดับ บีบบังคับชีวิตของปวงสัตว์ให้มีภาวะแปรไป ฉะนั้นเด็กชาย ๓ คนจึงข้ามพ้นจากภาวะเป็นเด็กชาย กลายเป็นผู้ใหญ่ชายฉกรรจ์ โชคได้บันดาลให้ได้เข้ารับราชการทหาร เขาก็พอใจในหน้าที่นั้น บังเอิญอยู่ประจำการกรมเดียวกันด้วย เขาดีใจมากที่ได้มาร่วมราชการในนามนักรบไทย

กฎเกณฑ์ของทหารต้องรับราชการ ๒ ปี ซึ่งชาย ๓ คนนั้นก็พอใจในหน้าที่เขาไม่ได้หาทางบิดพริ้วเลย เคารพต่อกฎ-วินัยทหารอย่างเคร่งครัดแทนที่เขาจะรังเกียจการเป็นทหาร เขากลับพอใจอย่างแรงกล้า เพราะว่า ณ ค่ายทหารสอนให้เขามีความรู้อะไรดี ๆ มาก ล้วนแต่เป็นประโยชน์แก่ความเป็นมนุษย์

ทั้งสิ้น วิชาฝ่ายทหารมีครูผู้ทรงคุณวุฒิสอน ส่วนธรรมจริยาด้านศีลธรรมนั้น ก็มีอนุศาสนาจารย์มาอบรมให้ความรู้ ถึงขนาดซึ่งวิชาเหล่านี้พลทหาร ๓ คนนั้นไม่เคยได้ลิ้มรสเลย จึงพยายามฟังคำแนะนำด้วยความพอใจอย่างสูง

การดำรงชีวิตเป็นทหารตลอดเวลา ๒ ปีนั้น เขาภูมิใจมาก ภูมิใจในลักษณะที่ว่า ทหารให้ความรู้แก่เขา ดัดนิสัยเขาให้เป็นคนรักงาน รักหน้าที่ สอนให้ซื่อตรง จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และตัวเอง ความรู้ใหม่ที่ได้เมื่อรับราชการทหาร ทำให้เขามั่นใจว่ามีความรู้สูงขึ้นจากเดิม และจะเป็นความรู้ที่ช่วยฐานะตนได้ในอนาคต

เมื่อถูกปลดเป็นกองหนุน เพราะรับราชการครบกำหนด เขาหันเข้าบวชในพระพุทธศาสนา ณ สำนักอาจารย์เดิม ในความอุปการะของผู้ปกครองเช่นเคย ตลอดพรรษาเขาเคร่งต่อกิจวัตร ปฏิบัติอย่างสมณะผู้เคารพพระธรรมวินัย เล่าเรียนศึกษาตามประเพณีของสำนัก สอบนักธรรมสนามวัดได้รับคะแนนนิยมเป็นพยานแห่งการศึกษา

ปวารณาพรรษาแล้ว ก่อนจะลาสิกขา ทั้ง ๓ นวกะได้ร่วมทำปฏิญาณกันว่า "*จะต้องนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา*

ไปใช้ในการครองเรือน เราลาสิกขาพร้อมกันและให้ถือว่าวันนี้เป็นวันสำคัญ เมื่อออกจากวัดแล้ว จงหาทางประกอบอาชีพ นับแต่วันลาสิกขาไปครบ ๑๕ ปีบริบูรณ์ เราทั้ง ๓ จงมาพบกันในวันนี้ โดยทางจันทรคติ ถ้าผู้ใดไม่มาก็จงแจ้งความจำเป็นให้ทราบ ถ้าไม่แจ้งก็จะถือว่าตายจากกันไปแล้ว"

เมื่อได้ลาสิกขา ละเพศบรรพชิตมาสู่เพศผู้ครองเรือน ต่างคนต่างจากวัด เดินทางไปสู่จุดที่ตนหวัง ซึ่งทั้ง ๓ คนนี้ไม่ได้มีโอกาสติดต่อกันเลย วัตถุอันมีค่ายิ่งที่ติดตัวไปก็คือหนังสือสัญญาว่าจะมาพบกันเมื่อครบ ๑๕ ปีบริบูรณ์

ก่อนจะออกจากวัด ได้เข้าไปหาท่านอาจารย์ ขอศีลขอพรเพื่อความเจริญในอนาคต ท่านอาจารย์ให้คาถาสำหรับภาวนาประจำตัวว่า

"วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ"

"พ้นทุกข์ เพราะความเพียร"

ท่านอาจารย์เตือนว่า เวลาจะนอนให้ไหว้พระสวดมนต์ทุกวัน จงภาวนาคาถานั้น ๑๐ เที่ยว อย่าให้น้อยกว่านั้น ตั้งใจว่าพร้อม ทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยและจงตั้งใจ ปฏิบัติตามนั้น ฐานะจะดีขึ้นตามลำดับ ๆ เพราะคาถานั้นเป็นคำสอน

ของพระพุทธเจ้า ใครปฏิบัติตามไม่พบความจนเลย นี่แหละเป็นทุนที่พระพุทธเจ้าทรงประทานไว้ให้พุทธมามกชน เป็นคาถาที่แก้ยากจนได้จริง ๆ เมื่อเธอพยายามใช้ทุนของพระพุทธ-เจ้าแล้วจะทำงานการอะไรก็จะมีแต่ความเจริญ

อนึ่งเธอทั้ง ๓ เป็นทหารของชาติมาแล้ว ได้ศึกษาวิชานักรบมาแล้วภาวะของทหารลำบากเพียงไร เธอทั้ง ๓ ทนอยู่ได้ อาหารการบริโภคมีข้าวแดงแกงราดหน้า เป็นเวลา ๒ ปี เธอรับอาหารเช่นนั้น ไม่ตาย ร่างกายไม่ทุพพลภาพ กลับมีร่างกายเข้มแข็ง

เธอมาบวชในพระพุทธศาสนา บางวันรับอาหารเวลาเดียว อย่างมาก ๒ เวลา เวลาอาหารของบรรพชิตมี ๖ ชั่ว-โมงเท่านั้น ภายใน ๖ ชั่วโมงฉันภัตตาหาร ๒ ครั้งท้องว่างอยู่ถึง ๑๘ ชั่วโมง เธอทนอดอยู่ได้ ร่างกายไม่ผ่ายผอม ไม่ตายเพราะชีวิตของสมณะที่มีอาหารน้อย

ลักษณะนี้สอนให้เธออดทน อย่าเป็นคนเห็นแก่ปากแก่ท้อง จงใช้ขันติอดทนให้มาก จงนึกถึงชีวิตของทหารและของบรรพชิต เมื่อหาทรัพย์ได้ จงอดออมไว้อย่าสุรุ่ยสุร่าย หาได้

เฟื่องใช้สลึงนั้น คือภาวะความเป็นขี้ข้าเขาตลอดชาติ เวลาทำงานจงท่องภาษิตไว้ในใจว่า :—

"มีสลึงพึงบรรจบให้ครบบาท"

นี่แหละเป็นทางเจริญของคนละ เธอทั้ง ๓ จงจำไว้เวลานี้ถ้าข้ามีเงิน จะให้เอ็งไปทำทุนคนละพันบาท ก็ไม่ดีเท่าคาถาที่ข้าให้ไว้ว่า

๑. พ้นทุกข์เพราะความเพียร

๒. มีสลึงพึงบรรจบให้ครบบาท

๓. จงอดทน อย่าตามใจปาก

๔. เว้นอบายมุข คือ

ก. อย่าคบเพื่อนเลว อย่าเล่นการพนัน

ข. เว้นดื่มสุราเมรัย

ทั้ง ๓ คน รับโอวาทจากอาจารย์ จากวัดไปด้วยอาการดังนี้ ฯ

ชาย ๑ คนนั้น คนหนึ่งชื่อ "*เพียรดี*" เพราะแปลจากฉายาที่อุปัชฌาย์ให้ไว้ว่า "*วีรสุนฺทโร*" คนหนึ่งชื่อ "*เพียรทำ*" โดยแปลจาก "*วีริยการี*" คนหนึ่งชื่อ "*เพียรทน*" โดยแปล

จาก "*วีรกฺขโม*" นายเพียรดีไปสุพรรณบุรี นายเพียรทำไปเพ็ชรบุรี นายเพียรทนไปสมุทรสงคราม อันเป็นชาติภูมิของตน ๆ ชาย ๓ คนดังกล่าวนี้มีอัธยาศัยถูกกันมาก โดยมีลมหายใจตรงกัน ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน กล่าวคือระบายลมหายใจออกนึกถึงงาน สูดลมหายใจเข้ากึ่นึกถึงเพียร ทั้งสามเกลอนี้สนุนกับงานจริง ๆ เมื่อไม่มีงานนอกบ้าน เขาก็หางานในบ้านทำ ดูให้ยุ่งไปตลอดวันสมกับคำพังเพยว่า:—

"คนขยัน เวลาไม่พอแก่งาน

คนคร้าน งานไม่พอแก่เวลา"



บทที่ ๒

พลัดถิ่นธรรม

ณ ประตูวัดเจดีย์งาม มีชายอายุพ้น ๔๐ ปีแล้ว นั่งบ้าง ยืนบ้าง เดินไปมาบ้าง ถ้ามีใครสังเกตจะเห็นท่าทางเต็มไปด้วยความกระวนกระวายใจคล้ายกับว่าจะนัดพบกับใครคนหนึ่ง หรือรอเวลาเดินทางไกล เขายืนที่ประตูวัด ทอดสายตาไปทุกทิศประมาณครู่หนึ่งแล้วกลับมานั่งที่ซุ้มประตู บางคราว

เอามือกอดอกแสดงความวิตก แล้วกลับมายืนหน้าประตูทอดสายตาไปทุกทิศเช่นเคย บางคราวถอนหายใจยาว ผิวหน้าเผือดซีดมีชาวบ้านหน้าวัดหลายคนคอยสังเกตความเคลื่อนไหวของเขาเห็นกิริยาแปลกก็เกิดความสนใจขึ้น บางคนคิดว่าคงไม่ใช่คนร้ายเพราะการแต่งตัวแสดงภูมิฐาน มีชะลอมขนาดเขื่องตั้ง ๒—๓ ชะลอม ถ้าเป็นคนร้ายจะหิ้วชะลอมพะรุงพะรังให้ขัดข้องต่อการหนีทำไม

ประมาณ ๒ ชั่วโมงที่ชายคนนั้นผลุดลุกผลุดนั่งด้วยความร้อนใจต่อมามีรถสามล้อวิ่งมาหยุดที่ซุ้มประตู หน้าวัดที่นายเพียรดีนั่งร้อนใจอยู่เสียงเอี๊ยดเกิดจากห้ามล้อเตือน ให้เพียรดีตื่นจากภวังค์ รีบลุกจากที่นั่งเดินมองตามเสียงรถ ชายที่ลงจากรถมีชะลอมขนาดเขื่องติดมือมาด้วย ชำระค่ารถแล้วเผชิญหน้ากับนายเพียรดี เขาเพ่งตามองตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าแม้นายเพียรดีก็มีลักษณะเช่นนั้น ต่างมั่นใจว่าไม่ผิดแล้วนายเพียรดีเริ่มถามว่า "เพียรทำใช่ไหม" ชายนั้นยิ้มรับเป็นเครื่องหมายว่า "ใช่" แล้วถามสวนมาว่า "แกเพียรดีหรือ"

"ใช่" เพียรดีตอบ "ดีใจเหลือเกิน ข้าคอยแกตั้งสองชั่วโมงกระวนกระวายใจมาก เพื่อนรักวิตกว่าจะไม่ได้พบกัน

เสียแล้ว ขอบพระคุณสวรรค์ที่ยังเมตตาประทานสวัสดิภาพให้แก่พวกเรา"

"ข้าวิตกตลอดทาง" เพียรทำรีบแถลงความในใจ "เกรงว่าเราจะไม่ได้พบกัน บนบานศาลกล่าวตลอดทาง เดชะบุญคุณพระช่วยโชคบันดาลให้เรา มาพบกันสมความตั้งใจ" เขาพูดด้วยความดีใจ "ยังเพียรทนอีกคนหนึ่ง เราหวังว่าจะต้องมาแน่ ๆ มิใช่หรือ ?"

"เป็นดังนั้น" เพียรดีรับรองด้วยความมั่นใจ แต่ก็ไม่วายวิตกเพราะเวลา ๑๕ ปีไม่น้อยเลย เราต้องรอจนพบวันนี้

ความหวังของคนทั้งสองเป็นผลสำเร็จ ขณะที่เพียรดีและเพียรทำกำลังสนทนาด้วยความวิตกนั้น รถสามล้อที่เพียรทนนั่งมาหยุดกึกลงเฉพาะหน้า ดวงตาทั้งสามคู่ต่างจับจ้องเมื่อแน่ใจแล้วต่างยิ้มเข้าหากันด้วยความปลื้ม เพียรทนบ่นออกมาว่า"เวลา ๑๕ ปี นั้นไม่นานเลยหนอ คล้ายกับว่าเรานัดพบกันเมื่อวานซืนนี้เอง โบราณว่าธรรมดางานที่ทำนั้น เมื่อพบผลสำเร็จแล้ว แม้งานนั้นจะปลุกปล้ำมาด้วยความลำบาก แต่ก็รู้สึกว่าเป็นของทำง่าย และได้ผลมาสะดวก เป็นทั้งนี้เพราะความดีใจนั่นเองทำให้ลืมความทุกข์ยากนานาประการในหนหลัง"

เมื่อมาพร้อมกันแล้ว ต่างก็หิ้วชะลอมที่ได้เอามาจากบ้านของตน ๆ รีบตรงไปกุฏิท่านอาจารย์ เป็นเวลา ๑๖.๐๐ น. เศษ ท่านอาจารย์กำลังนั่งอ่านพระคัมภีร์อยู่เห็นชาย ๓ คน ผ่านประตูเข้ามา วางชะลอมไว้ในที่อันสมควรแล้วทั้ง ๓ คน กราบท่านอาจารย์ด้วยความเคารพ ท่านอาจารย์ละสายตาจากหนังสือ ชำเลืองตามองดูสุภาพบุรุษ ๓ คน ด้วยความพินิจพิเคราะห์ นึกไม่ออกว่า ๓ คนเป็นใคร รู้สึกแต่เพียงว่าเคยเห็น เพื่อแก้ความแคลงใจ จึงปราศรัยถามว่า "มาจากไหน ชื่อเรียงเสียงไรมีกิจเกี่ยวข้องอะไรหรือ ?"

เพียรดีพนมมือกล่าวว่า "ท่านอาจารย์ถ้าจำพวกผมไม่ได้ ผมคือเพียรดี นี่เพียรทำ นั่นเพียรทน ศิษย์ของท่านอาจารย์ซึ่งจากไป ๑๕ ปี บริบูรณ์แล้วครับ"

ท่านอาจารย์ส่ายสายตาออกนอกแว่น เพื่อให้แน่ใจว่าใช่แน่แต่ยังไม่พอ ท่านถอดแว่นออกมองหน้าชาย ๓ คนจนเต็มตา พยายามฟื้นความจำ จนแน่ใจแล้วครางออกมาว่า "นานจริงหนอที่ได้พบพวกเอ็งไงสบายดีหรือ" ท่านเพ่งสายตาถามเพียรดี

"ครับ ท่านอาจารย์ ผมสบายดี" เพียรดีตอบ

ท่านอาจารย์ถามต่อไปว่า “เพียรทำเล่า เอ็งเป็นอย่างไร?” แล้วเหลียวมาถามเพียรทนต่อไปว่า “เจ้าเพียรทน เอ็งว่าอย่างไร พอเลี้ยงท้องหรือ ?”

เพียรทำและเพียรทนต่างพนมมือตอบว่า “ครับสบายดี พอยังชีวิตให้เป็นไปไม่น้อยหน้า ประชาชนในถิ่นเดียวกันกับพวกกระผมทั้ง ๓ ดีใจมากที่มีโอกาสมากราบเท้าท่านอาจารย์ และดีใจมากที่ได้กราบสมความตั้งใจ วิตกว่าจะไม่ได้พบเสียแล้ว ท่านอาจารย์เล่าครับ พอยังอัตตภาพให้เป็นไปด้วยดีอยู่หรือครับ ขอให้ท่านอาจารย์จงมีอายุยืนนานเป็นที่สักการะเคารพของพวกศิษย์ ๆ ต่อไป”

ท่านอาจารย์เรอออกมาครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นอาการแสดงภาวะของผู้เฒ่า เอนหลังพิงเสาพูดตอบว่า “เครื่องยนต์คือร่างกายของข้า ใช้งานมา ๗๐ ปีเศษแล้ว มันจะเอาอะไรมาดี ร่างกายของข้าเวลานี้เป็น เสมือนเรือรั่วและผุซ่อมแซมยากเหลือเกิน เรือผุนั้นดูมันทะลุพิการตลอดไปทั้งลำยาชันลำบาก ร่างกายของคนก็เป็นเช่นนั้น ปลอบก็ไม่เข้า ขู่ก็ไม่ยอม ประเดี๋ยวปวด ประเดี๋ยวยอก ประเดี๋ยวเป็นลม ดูมันยุ่งไปหมด จะเอาอะไรมาดี จะเอาความสุขอะไรกับปูติกายอันเปื่อยพังนี้” สงบ

อารมณ์อยู่ครู่หนึ่งแล้วเริ่มพูดว่า "พวกเอ็งเล่า ออกจากวัดวาอารามแล้ว ทำอะไรเลี้ยงชีพ รวยกันเขาบ้างไหม ?" ถามแล้วหลับตานิ่งฟัง

เพียรดี "กระผมทั้ง ๓ คนนี้มีฐานะมองดูโลกได้ แต่จะนับว่ารวยนั้นยังไม่เข้าขั้น เรียนท่านอาจารย์ได้แต่เพียงว่ามีฐานะอย่างที่โลกพูดว่า นอนตาหลับ"

ท่านอาจารย์ "ข้ายินดีด้วย ขออนุโมทนาในฐานะของเอ็ง นี่พวกเอ็งจะเลยไปธุระที่ไหนด้วยหรือ ?"

เพียรทำ "มีธุระเพียงมากราบเท้าท่านอาจารย์เท่านั้นขอรับ เพราะนานมากทีเดียวมิได้มานมัสการ การเป็นเช่นนี้มิได้ลืมบุญคุณข้าวแดงแกงบูดของท่านอาจารย์ที่เคยเลี้ยงดู เป็นเพราะการประกอบอาชีพเป็นเครื่องพัวพันถึงขั้นตลุมบอนกันหนักอยู่ จึงเป็นเสมือนคนใจจืด แต่ความจริงแล้ว เวลานอนได้กราบท่านอาจารย์แทบทุกวัน"

เพียรทนเสริมต่อ "นอกจากความจริงที่เพียรทำพูดแล้ว กระผมทั้ง ๓ คนนัดกันได้ว่า จะมากราบท่านอาจารย์พร้อมกันวันนี้ เจ็บป่วยอย่างไร ยากดีมีจนอย่างไรก็ต้องพยายามมา ถ้าใครไม่มาก็จะทำความเข้าใจว่าผู้นั้นตายไปแล้ว หรือมิฉะนั้นก็ถูกกักตัวอยู่ในตะราง"

ท่านอาจารย์ "ดังนั้นหรือ เป็นความคิดที่ดีมาก ข้าพลอยอนุโมทนาในความคิดของพวกเอ็งด้วย" พูดแล้วเพ่งสายตาดูชะลอมถามว่า "เอ็งเอาชะลอมอะไรมา"

เพียรดี "เสบียงกรังครับ ท่านอาจารย์ ผมนำมาถวายเพื่อศิษย์หาของท่านอาจารย์ จะได้จัดถวายหรือพลอยได้รับประทานด้วย"

ท่านอาจารย์ดุษณีภาพอยู่ครู่หนึ่ง ครั้งแล้วค่อย ๆ เบิกเปลือกตาพูดอย่างไม่มองหน้าว่า "เอาไปมอบกับเด็กให้พ้นกุฎิข้า" ครั้นแล้วท่านอาจารย์ก็ทวนถามชีวประวัติในอดีตของชาย ๓ คน ต่อไปว่า "พวกเอ็งทำมาหากินกันอย่างไร"

เพียรดี "ผมจะกล่าวถวายท่านอาจารย์ย่อ ๆ ครับ เมื่อผมจากท่านอาจารย์ไปนั้น มีเงินพอเดินทางไปถึงบ้านครั้งแรกไปรับจ้างเขาแจวเรือข้าว เป็นเวลา ๑๕ วัน สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ค่าเงินยังสูง ๑๕ วัน ผมได้ค่าจ้าง ๑๒ บาท ๕๐ สตางค์ อาหารการบริโภคเป็นของนายจ้าง ผมภูมิใจในเงินจำนวนนั้นมาก เมื่อนายจ้างหมดความจำเป็นที่จะใช้ผมก็บอกเลิก ผมจึงได้อาศัยญาติรับประทานเป็นบางเวลา ต่อมาพบเนื้อคู่ที่มีฐานะไม่ผิดอะไรกับยาจก คือว่าหาเช้ากินค่ำเหมือนกัน พ่อแม่เขา

ยินดียกให้ โดยเขาคิดว่าผมบวชเรียนแล้ว คงจะสร้างตัวได้ ผมก็อยู่ร่วมเรือนเคียงหมอนกันตลอดมาโดยเรียบร้อยครับ ภรรยาผมชื่อ ฉันทนา"

ท่านอาจารย์มองหน้าเพียรทำถามว่า "เจ้าเพียรทำเอง ดำเนินอาชีพอย่างไร"

เพียรทำ "ผมทำการค้าขาย ขอรับ"

ท่านอาจารย์ "เจ้าเอาทุนมาจากไหน จึงทำการค้าขายได้"

เพียรทำ "เมื่อผมลาสิกขา มีทุนติดตัวไป ๒๐ บาท และ ๒๐ บาท นั้น เป็นต้นทุนการค้า"

ท่านอาจารย์ "เพียรทน เจ้าไปทำอะไร"

เพียรทน "ผมทำไร่และทำนา บิดาของผมมีที่ดินประมาณ ๑๐ ไร่ ราคาประมาณ ๒๐๐ บาท เป็นอย่างสูงแต่ราคาขายกันคล่อง ๆ ก็เพียงไร่ละ ๑๒ บาท ก่อนสงครามโลก"

ท่านอาจารย์ย้อนถามเพียรดีต่อไป เพียรกล่าวถวายว่า "ผมแต่งงานแล้วมีทุนอยู่ ๒ บาท ๕๐ สตางค์ ก็ภูมิใจมากที่คิดว่า เกิดมาร่วมโลกกับมนุษย์ทั้งหลายไม่เสียที่เกิด นับว่าเป็นคนมีทรัพย์ได้คนหนึ่งเหมือนกับการแต่งงานของผม ทำให้ผมรู้

สึกตัวว่าเป็นผู้ใหญ่ขึ้นฉันทนาขึ้นเป็นที่หนึ่ง เพราะความเป็นผู้มีปากอยู่ไม่เป็นสุขของภรรยา ผมจึงงดการเที่ยวเตร่อันไม่เป็นสาระเสียบ้าง เงินสิบสลึงนั้นภรรยาของผมเอาเก็บเงียบเหมือนเข้าตะราง คือว่าภรรยาของผมท่องมนต์อยู่เสมอว่า:—

"มีสลึงพึงบรรจบให้ครบบาท"

เมื่อครบบาทแล้ว เขาก็เก็บซ่อนไว้อย่างปลอดภัยเวลาล่วงหลายเดือน ผมสองคนภรรยาเที่ยวรับจ้างเขาเลี้ยงชีวิต ยังร่างกายให้ทรงอยู่ได้ วันหนึ่ง ๆ ต่อมาภรรยาของผมแพ้ท้องทราบกันแน่ว่ามนุษย์จะมาเกิดเพิ่มจำนวน พลโลก ขึ้น คน หนึ่งดีใจว่าได้ผู้สืบสกุล แต่แล้วก็เศร้าใจฐานะในอนาคต คิดถึงตัวเองว่า พ่อแม่เด็กก็จนจวนจะเข้าชุดขอทานอยู่แล้ว เพราะไม่มีฐานะเป็นหลักฐานเพื่ออนาคตของลูก ลูกเกิดมาก็น่าจะสวมตำแหน่งขอทานเลย คิดดังนี้แล้วมานะในการประกอบอาชีพก็เกิดขึ้นอย่างแรงกล้า ตัดสินใจว่าจะต้องหย่าขาดจากการเที่ยวเตร่สนุกสำราญอันไร้สาระ ตั้งแต่นั้นก็น้อมใจไปสู่การทำงานอย่างเข้มแข็ง เพื่อครอบครัวและเพื่อลูกในอนาคต โดยอาศัยทุนสิบสลึงนั้น และอาศัยอิทธิเวทย์ที่ท่านอาจารย์ให้ว่า

"พ้นทุกข์เพราะความเพียร"

เมื่อเพียรดีหยุดระบายลมหายใจ เพียรทนได้เล่าชีวประวัติของตนถวายท่านอาจารย์ต่อไปว่า "เมื่อผมจากวัดไปแล้วก็ตรงไปเพชรบุรี การทำมาหากินฝืดเคืองมารดาบิดาจึงย้ายภูมิลำเนามาอยู่ปลายคลองจินดา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ซื้อที่เขาได้ ๑๐ ไร่ เป็นราคา ๑๐๐ กว่าบาท เพราะเป็นที่ยังมิได้ทำประโยชน์หมดทุนจึงเอาที่ไปจำนำเขาได้เงิน ๑ ชั่ง บูรณะที่นั้นเป็นไร่บ้าง เป็นนาบ้าง สมัยนั้นกล้วยน้ำว้าร้อยละ ๑๕ สตางค์ เป็นอย่างสูง มะพร้าวผลละไม่ถึง ๑๐ สตางค์ มะม่วงใต้ต้นร้อยละ ๕๐ เป็นอย่างแพง ไร่ยังไม่ทันเจริญดีมารดาบิดาถึงแก่กรรม" เขาหยุดระลึกถึงอดีตแห่งการกระทำของเขาด้วยความเศร้าใจ

เพียรทำเริ่มถวายชีวประวัติของตนในลำดับต่อไป "ผมมีเงินติดตัวอยู่ ๒๐ บาทแท้ ๆ เมื่อออกจากวัด" พูดแล้วถอนใจใหญ่ เศร้าใจต่อความทุกข์ยากของตน "ครั้งแรกเริ่มรับยาไปขาย เงิน ๒๐ บาทเป็นทุนมัดจำเข้าวัดวาอารามเหมือนจีนแลกใบชากับพระ เข้าบ้านพรรณนาคุณของยาแต่ละขนาน ๆ พอได้รับประทานไปวันหนึ่ง ๆ เมื่อกลับบ้านเอายามอบให้เจ้าของ ชำระเงินตามข้อตกลง ยาขนานใดมีคนนิยม ผมก็ผูกขาดเป็นเงินสด

เท่าที่มีอยู่ มีกำไรขึ้น เที่ยวไปตามบ้านใหญ่บ้านน้อยโฆษณาตัว คนโดยมากเรียกผมว่าหมอ เพราะขายยานั่นเอง คนที่อนาถาผมก็ให้รับยาฟรีจนหาย ถ้าเขามีเงินค่ายา ผมก็ต้องขอเอา ถ้าจนไม่รบกวน กิจการก็เจริญไปด้วยดีเพราะได้ความปรานีจากประ-ชาชน" เพียรทำพักเรื่องของตนชั่วคราว

เพียรดีเล่าเรื่องของตนต่อไป "ท่านอาจารย์ผู้มีพระคุณอย่างสูงครับ เมื่อกระผมพิจารณาถึงอนาคตของตนดังเล่าถวายแล้ว จึงปรึกษากับภรรยาว่า จะทำการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ พอกำลังทุน โบราณว่านกน้อยทำรังแต่พอตัว อย่าขี่ตามช้าง เรามีทุนสิบสลึงก็พอจะทำการค้าได้บ้างต้องก่อฐานะของชีวิตแต่ขั้นเล็กไปก่อน ไปจนถึงขั้นใหญ่ วางรากฐานให้มั่นคง เราอย่าคิดรวย คิดแต่ว่าทำกิน ถ้ารู้จักใช้ก็หวังตั้งตัวได้ ถ้าไม่รู้จักใช้ มีเท่าใดก็หมดเท่านั้น"

ฉันทนาถามผมว่า "จะทำการค้าด้วยวิธีใด พ่อค้าอื่นเขามีทุนตั้งหมื่น เรามีสิบสลึงจะขายอะไรอีกกี่ปีจึงจะมีเงินเป็นเรือนร้อยเรือนพัน"

ผมตอบว่า "ช่างเถอะแม่คุณ" เราจะได้วันละ ๕๐ สตางค์ก็ดีกว่าไม่ได้เลย ฉันจะเช่าเรือสำปั้นเขาเดือนละ ๕ บาท

เป็นพาหนะ สิบสลึงนั้นเป็นทุนซื้อกล้วย มะพร้าว น้ำมันมะพร้าว ลงเรือทอดกล้วยขาย ฉันพายไปเธอนั่งทอดไปขายไป ก็พอจะไปได้มิใช่หรือ?"

ฉันทนาของผมเห็นดีด้วย เพราะเขาก็คิดเช่นนั้นเหมือนกัน เมื่อตกลงกันแล้ว เขามอบทรัพย์ที่มีอยู่ทั้งหมดเป็นจำนวนสิบสลึงให้ผมไปดำเนินงาน พร้อมคำสั่งคาดคั้นมิให้ใช้สุรุ่ยสุร่าย นอกจากที่ได้ตกลงไว้พอเงินสิบสลึงถึงมือความหยิ่งก็เกิดขึ้นทันที"

ท่านอาจารย์ถามด้วยความสงสัย "หยิ่งอย่างไร"

เพียรดี "หยิ่งว่าเรามีเงินแล้ว ใจสูงเลยยอดตาลเทียว"

ท่านอาจารย์มองหน้าเพียรดี "อ้ายเงินสิบสลึงเป็นสมบัติในชีวิตของเอ็งนั้น มันมีค่าไม่สูงกว่ารองเท้าคู่หนึ่งไม่ใช่หรือ ? เจ้าเห่อ"

เพียรดี "ครับ ท่านอาจารย์ เวลานั้นผมภูมิใจจริง ๆ เดินตัวลอยครึ้มในใจคล้ายกับว่า เงินสิบสลึงนั้นมีค่าจะซื้อสมบัติในทวีปเอเชียนี้ได้ทั้งหมด"

ท่านอาจารย์ "ก็จริงของเอ็งเหมือนกัน เพราะอุดมคติมีอยู่ เงินของเราแม้สตางค์เดียว ก็มีค่ายิ่งกว่าของคนอื่นตั้ง

หมื่นตั้งแสน เพราะหมื่นแสนของคนอื่นนั้น เราไม่มีสิทธิที่จะใช้ ส่วนของเรานั้นมีสิทธิเต็มที่ ความหยิ่งของเอ็งก็ชอบกล"

เพียรดีเล่าต่อไป "ผมเตรียมการตามที่คิดไว้ได้สมความปรารถนาทั้งนี้เพราะโชควาสนาอนุเคราะห์นั่นเอง คือว่าบุญเก่าตามมาทันแล้วด้วยความดีใจ ในชีวิตของตน จึงจัดการฉลองโชคทันที โดยดื่มสุราหมดเงินไป ๕๐ สตางค์ ทำให้โลกนี้หมุนไปหมด"

สายตาขุ่นอันเป็น อารมณ์เก่าของ ท่าน อาจารย์ เกิดขึ้นท่านพูดว่า "มันรดีมาก เอ็งรับปากข้าเมื่อวันลาสิกขาว่าจะไม่ดื่มสุรา คนที่ทำลายคำปฏิญาณของตนเองเป็นยอดของคนเลวเอาตัวไม่รอด เพราะไม่เคารพตนเอง ถ้าเอ็งรักดื่มก็ไม่ควรเข้าวัด เพราะเข้าวัดนำเอาการกระทำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อศาสนามาด้วยเป็นอคารวะ ไม่เกรงกลัวคุณความดีนี้เป็นเครื่องหมายว่าเอ็งหมดที่เคารพแล้ว ไม่ใช่หรือ ? ขอบอกเอ็งว่า ต่อไปเอ็งไม่ต้องมาเยี่ยมข้า เพราะเรามีความประพฤติหันหลังให้กันแล้วข้านับถือพระศาสนา เมื่อเอ็งไม่เคารพสิ่งที่ข้านับถือคือศาสนาตัวข้าจะวิเศษอะไรที่เอ็งควรจะนับถือ เอ็งจะบูชาข้าด้วยการดื่มสุรานั้นข้าไม่พอใจ เพราะข้าไม่ใช่เจ้าพ่อเขาตกหรือเขา

เขียว ลูกที่เอาอาหารบูดไปให้พ่อแม่กินนั้นเอ็งเข้าใจว่าเป็นลูกที่ควรแก่เลือดเนื้อของพ่อแม่หรือ ? ถ้าเอ็งกลับไปแล้ว จงอย่ามาเยี่ยมข้าอีก เชิญเอ็งตามสะดวกเถิด"

เพียรดีก้มลงกราบท่านอาจารย์ด้วยความเคารพ น้ำตาคลอเบ้าตา พูดว่า "ผมต้องขออภัยโทษ เป็นความจริง ดื่มครั้งเดียวเท่านั้น และเลิกมาจนบัดนี้ ท่านอาจารย์สืบถามดูได้ ถ้าดื่มจริงผมยอมให้ลงโทษ"

ท่านอาจารย์ "ก็ทำไมเอ็งไม่ฉลองโชคให้มันฉิบหายวายวอดไปเล่าเจ้าถ่อย"

เพียรทำและเพียรทน ได้ฟังอาจารย์รุกรานเพียรดีด้วยวาทะของอาจารย์เช่นนั้น ชวนให้อารมณ์ไม่ดีไปด้วยเพราะเคยรู้รสอาชญาของอาจารย์ เมื่อคราวเป็นเด็กมาแล้วจึงคร้ามไปตาม ๆ กัน เกรงจะโดนควันหลงไปด้วย เห็นท่านอาจารย์มองหน้าเพียรดีด้วยสายตาขุ่น ๆ แล้วเหลือบมามองหน้าเพียรทำเพียรทนด้วยสายตาเช่นนั้น พากันเหงื่อแตกกระซิบกับตัวเองว่า "แน่ ๆ ไม่แคล้ว"

เมื่อเพียรดีก่อเรื่องให้เกิดอารมณ์ขุ่นแก่อาจารย์แล้วทำให้กุฏิท่านอาจารย์เงียบไปครู่หนึ่ง ท่านอาจารย์จึงพูดอย่างไม่

มองหน้าว่า "ไปหาที่พักตามสะดวกจะกลับเมื่อไรนั้น ไม่ต้องมาบอก กลับได้ตามใจสมัคร"

พวกนามเพียรลุกขึ้น กราบแล้วเดินตัวเบาออกมาต่างคิดกันว่าโชคดีแท้ ๆ ที่ไม่โดนพลองหรือหวาย แต่ความโปร่งใจหาเกิดแก่ ๓ เพียรนั้นไม่ มานั่งรวมปรับทุกข์กันข้างนอก แล้วชวนกันไปอาบน้ำรับประทานอาหารตามสะดวก

ค่ำมากแล้ว ทั้ง ๓ นายพยายามเข้าหาอาจารย์คอยเวลาอันสมควรอยู่ ทั้ง ๓ คนรู้ดีว่า เวลา ๓ ทุ่มล่วงแล้วเป็นเวลาที่ท่านอาจารย์อารมณ์ดีที่สุด เพราะเป็นปกติวิสัยของท่านอาจารย์ ท่านเคยบอกว่า เวลา ๓ ทุ่ม ท่านเริ่มทำใจให้สงบ ให้เกิดอาการปลอดโปร่ง ความขุ่นมัวลดลงแล้วก็เริ่มจุดธูปเทียนบูชา-พระ แล้วสวดมนต์ อาจารย์เคยปฏิบัติมาดังนั้น ครั้นเวลานั้นมาถึง ทั้ง ๓ คนปลอบใจให้กล้า คนหนึ่งเข้าไปกวาดกุฏิ คนหนึ่งถูกุฏิ คนหนึ่งปูที่นอนกางมุ้ง เทกระโถน ตักน้ำใช้ น้ำฉันเรียบร้อยแล้วกลับมานั่งใกล้อาจารย์

อัธยาศัยที่มากด้วยเมตตาการุญจิต อันเป็นปฏิปทาของผู้ใหญ่ ท่านอาจารย์สละความไม่พอใจลงได้ ถามอย่างปราณีว่า "เจ้าเพียรทำเอ็งไปทำอะไรกิน ปล้นเขาหรือ" ?

เพียรทำ "ผมรับยาไปขายเรื่อยมา เก็บหอมรอมริบไว้ ๓ ปีล่วงแล้วผมมีเงินนับร้อย ภูมิใจเหลือเกินว่ามีเงินตั้งร้อย หมายมั่นตั้งใจด้วยความ พยายามว่างาน วัดมีที่ไหนบ้าน ใครมีงานผมเป็นพยายามสะพายยาไปขายหามรุ่งหามค่ำทีเดียว ฝนจะตก แดดจะออกหรือหนาวแทบดับจิตผมไม่หวั่นเลย ขออย่างเดียวให้มีคนมาซื้อสินค้าเท่านั้น"

"มีงานที่วัดหนึ่ง บังเอิญผมตั้งร้านแบกะดิน ใกล้เจ๊กขายน้ำแข็งขายดีมาก ผมมีของเด็กเล่นไปขายเจ้าพวกเด็ก ๆ ก็อุดหนุนผมมาก เจ้าเจ๊กขายน้ำแข็งพูดกับผมด้วยอารมณ์อย่างไรนั้นเหลือที่จะเดา มันพูดว่า 'อาเพียง ลื้อมังบ้ารียำเลย' ผมถามว่า 'บ้าอย่างไรอ้ายตี๋' เจ้าตี๋ตอบว่า 'บ้าซี ลื้อต้องบ้าแน่ทังลายจะไม่บ้า คงไทยเขาเที่ยวกันทั้งนั้น ดูลิเก ดูหนังกิงเหล้า เขาซิหนุกกันทุกคน ลื้อมานั่งขายของอยู่คงเลียวบ้าแท้ ๆ' ผมได้ยินอ้ายตี๋ขายน้ำแข็งพูดเช่นนั้นก็เห็นจริง แต่ก็ยอมเป็นคนบ้าของอ้ายตี๋ต่อไป"

ท่านอาจารย์ครางฮือออกมาด้วยความพอใจ แล้วถามเพียรทนต่อไป เพียรทนเล่าถวายดังต่อไปนี้

"เมื่อบิดามารดาของผมตายแล้ว ต้องรับผิดชอบตนเองเต็มตำหรับอุตส่าห์ขุดดินถางหญ้า สายตัวเป็นเกลียวส่วนภรรยา

เอาผลไม้ผักหญ้าไปขายบ้าง แลกข้าวบ้าง แล้วแต่ผู้ซื้อจะสมัครใจ ทางเกิดของทรัพย์จะมีได้ด้วยวิธีใดโดยธรรม ผมกับภรรยาพยายามเดินสู่วิธีนั้น ค่ำคืนดึกดื่นก็ต้องทำ มีเวลาว่างน้อย มีงานมาก ต่อสู้กับอาชีพ เป็นเวลาเหนื่อยยากอย่างหนักถึง ๑๐ ปีเต็ม"

ท่านอาจารย์ยิ้มด้วยความพอใจเหลือสายตาดูเพียรดีพูดว่า "เอ็งเกเรตลอดชาติหรือ" ?

เพียรดี "เปล่าขอรับ ดื่มครั้งเดียวจริง ๆ"

เสียงเย้ยจากลำคออาจารย์ "เลิกทำไมเล่า เชิญดื่มต่อไปเถิดเมื่อเห็นดีอย่าเลิก" มีอารมณ์ดีขึ้นถามว่า "เอ็งเห็นดีอย่างไรจึงเลิกดื่ม" เพียรดีตอบด้วยความเคารพว่า "ผมดื่มหนเดียว ดื่มให้ช่ำใจ สุราเวลานั้นราคาถูก แก่ดีกรีด้วยครู่หนึ่งผมจำบ้านไม่ได้โลกหมุนสุดเหวี่ยง เจ้าของร้านเห็นดึกมาก ลากผมมาไว้ที่หน้าห้องแล้วปิดร้าน ภรรยาผมเห็นดึกมากผิดสังเกต จึงตามมาที่ตลาด ได้ทราบว่า ๒๔.๐๐ น. ล่วงแล้วเห็นผมนอนปราศจากสติอยู่หน้าห้องขายเหล้ามีลูกสุนัขนอนสุมอยู่บนอกผมสามตัว"

ท่านอาจารย์ถาม "ตอนนี้เองเลียปากสุนัข หรือสุนัขเลียปากเอ็ง"

"ไม่ทราบทั้ง ๒ ประการครับ"

เพียรดีตอบแล้วเล่าต่อไป "ฉันทนากับมารดาของเขาช่วยกันพยุงผมมาบ้าน ผมไม่รู้สึกเลย ถึงบ้านแล้ว ภรรยาของผมเอาผ้าชุบน้ำร้อนถูตัวผมแล้ว กางมุ้งให้นอนที่พื้นระเบียง"

ตื่นเช้ารู้สึกเพลียมาก คล้ายจะเป็นไข้ แต่ไม่เป็นต้องพยายามออกกำลัง เหตุการณ์เรียบร้อย ตอนย่ำค่ำล่วงแล้วอารมณ์ดีขึ้น กำลังวิ่งเข้าสู่ร่างกายตามเดิม คิดอยู่ว่า จะได้ฟังคำสวดจากภรรยา หรือไม่ก็แม่ยาย เตรียมตัวรับอยู่ตลอดเวลา ไม่โปร่งใจ"

"เข้าไต้เข้าไฟแล้ว ผมกับภรรยานั่งสนทนากันตามเคย เขายิ้มแล้วถามผมว่า พี่รักฉันมากไหม"

"มาก และมากกว่าเก่า"

"ที่ผมตอบดังนั้น เห็นว่าเป็นโอกาสปิดทางมิให้ภรรยาเปิดการสวดขึ้น"

"ขอบใจพี่มาก" ฉันทนายิ้มแล้วพูด "ฉันคิดเสมอว่าจะบำเพ็ญตนเป็นมิตรที่ดีของพี่จนชีวิตหาไม่ เมื่อเรายังมีชีวิตก็ขออยู่กันด้วยความปลื้มใจ เมื่อตายจากกัน ก็ขอจงจากกัน

ด้วยความรัก พี่เคยบวชเรียนมาไตรมาสหนึ่งไตรมาสเดียวนั้น คงเป็นไตรมาสที่มีค่าควรแก่ชีวิตของคนบวช พี่ได้พบภาษามคธหรือภาษาบาลีคัมภีร์ไหนบ้างหรือไม่ว่าสตรีเพศนั้นควรเป็นมิตรสหายกับบุรุษเพศเฉพาะสามีภรรยา"

"ท่านอาจารย์ขอรับ อารมณ์ซื่อของผมทำให้ตาฟางไปมาก ภรรยาของผมเดินเหนือเมฆมามากทีเดียว แม่ส่งแนวที่ห้ามาให้ผมลงโทษตนเอง แม่เสือซ่อนเล็บประกาศสงครามกับผมอย่างเย็นเฉียบ ผมตอบอารมณ์พลอยซื่อว่า "ภรรยากับสามีนั้น ท่านจัดเป็นสหายประเภทหนึ่งเหมือนกัน โดยภาษิตว่า

"ภริยา ปรมา สขา

ภรรยาเป็นเพื่อนสนิท"

ภาษิตมีเป็นหลักฐานดังนี้ ภรรยากับสามีจึงจัดเป็นสหายที่สนิทกันอย่างยิ่ง ผมแนะนำดังนี้"

"ฉันดีใจมาก" ฉันทนาพูด "หมายความว่าโลกไม่รังเกียจสตรี และชายผู้เป็นสามีก็ไม่รังเกียจสตรีผู้เป็นภรรยา เพิ่งเข้าใจวันนี้เองว่า อันสตรีเพศนั้นได้รับยกย่องมาแต่สร้างโลก"

"เป็นดังนั้น" ผมตอบ "เธอควรภูมิใจในเกียรติของตนเอง และจงรักษาเกียรติของสหายไว้"

"ฉันตั้งใจดังนั้น" ฉันทนาตอบ "แต่เพราะฉันเป็นลูกชาวนาหาเช้ากินค่ำ ไม่มีโอกาสจะเล่าเรียนกับเขาได้ต้องตรากตรำต่อการงานตลอดมา พี่เคยศึกษามาแล้ว สอนฉันซิว่าฉันจะรักษาเกียรติของสหายได้ด้วยปฏิบัติเช่นไร ฉันทราบแล้วจะได้ปฏิบัติเพื่อเกียรติของพี่และของฉัน"

"ผมตอบด้วยความเอ็นดูว่า เพื่อนที่ดีนั้นมีมากชนิดเธอต้องการมิตรเช่นไร"

"มิตรแนะประโยชน์มีหรือไม่" ฉันทนาถาม "ถ้ามีคือการทำอย่างไร ที่ถามนี้ฉันชื่นใจที่พี่แนะนำเรื่องจะทำค้าขายขอให้แนะข้อปฏิบัติเล็กน้อย เท่าที่จะจำได้ ไม่จำเป็นต้องบอกให้มากมายนักวันต่อไปค่อยแนะใหม่ก็ได้"

"ผมตายใจบอกเขาโดยพลันว่า มิตรแนะประโยชน์นั้นมี ๔ ประการ เวลาเล็กน้อยฉันจะบอกเพียง ๒ ประการจะได้จำให้แม่นยำ ๒ ประการนั้นคือ :—

๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว

๒. แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี

ฉันทนาทราบผมพูดว่า "ฉันดีใจเหลือเกินที่ได้ทราบอาจาระอันมิตรพึงปฏิบัติต่อกัน"

ท่านอาจารย์มองเพียรดีด้วยความพอใจแล้วพูดว่า "เอ็งก็จำข้อธรรมได้ดี" แล้วหันหน้าถามเพียรทนว่า "เออเจ้าเพียร-ทน เอ็งเห็นดีด้วยไหม และเรื่องของเอ็งจบหรือยัง"

"ยังครับ" เพียรทนตอบ "ผมปลูกผักเก็บหญ้าขายบ้าง แลกข้าวบ้าง ถึงฤดูทำนาก็ทำ ลิเก ลคร ไม่เคยใส่ใจมากกว่าการขุดดิน ถากหญ้า เพราะคิดเห็นว่า เมื่อท้องของเราหิว มหรสพไม่เคยช่วยให้เราอิ่มได้เลย งานเท่านั้นที่ช่วยให้อิ่ม เมื่อก่อนนั้นเพียง ๒ ท้อง ต่อมาเพิ่มเป็น ๓—๔ ท้อง ค่าใช้จ่ายทวีมากขึ้นถ้าไม่ทำงานเลี้ยงท้อง จะต้องขโมยหรือโกงเขาเลี้ยงชีวิตการทำเช่นนั้นไม่แน่นอนว่าจะปลอดภัย และไม่แน่ใจว่าจะได้ง่ายทุกรายไป สู้หากินกับแผ่นดินดีกว่า ไม่มีโทษมีแต่คุณ"

"อาศัยการเก็บเล็กผสมน้อย จำนวนเงินทวีจาก ๑ เป็น ๒ จาก ๕ เป็น ๑๐ เป็น ๑๐๐ เป็น ๑,๐๐๐ ขึ้นโดยลำดับ ๆ ต่อจาก ๕ ปีมาแล้วชะตาชีวิตค่อยดีขึ้น จัดหาซื้อที่นาเพิ่มขึ้นจากทุนที่หาได้ โดยคิดว่าปลอดภัยดีเวลานี้ผมมีนามากกว่า ๒๐๐ ไร่"

"ส่วนบ้านของผมนั้นคงมีสภาพเป็นกระต๊อบอย่างเดิมปีที่ ๑๐ ข้าวในนาได้ผลดี เก็บค่าเช่าได้เต็มที่ ต้นไม้ในสวน

กำลังส่งผม เก็บเงินไว้ได้พันกว่าบาท คิดจะปลูกบ้านให้ถาวร จะได้อาศัยให้สบายใจ"

ท่านอาจารย์ชมว่า "เจ้าเพียรทน เอ็งนี่สำคัญสายตายาวมากการที่ฝังทรัพย์ไว้ในแผ่นดินเช่นเอ็งนั้น เป็นธนาคารที่แน่นอนมาก" พูดแล้วถามเพียรทำว่า "เจ้าเพียรทำเรื่องของเอ็งลงเลยหรือยัง"

เพียรทำเล่าถวาย "ผมเร่ร่อนทำการค้าอยู่หลายปี วันหนึ่งเกิดความคิดขึ้นว่าควรประกอบยาด้วยตนเองเที่ยวหาตำรายาที่คนต้องการ เช่นยาหอมและยาแก้ไข้ เป็นตำรายาไทย และยาแผนโบราณลงทุนน้อยได้กำไรมาก เอายาต่างประเทศเข้าผสมด้วยช่วยให้แรง เช่นยาเขียว ผสมควินินผงลงไป ใครต้องการยาควินิน ผมแนะนำให้ใช้ยาเขียว ให้ใช้โดยมีข้อตกลงว่า ถ้าดีขอเงิน ถ้าไม่ดีก็ให้รับเปล่า สรุปแล้วประชาชนต้อนรับยาของผมมาก เมื่อขนานหนึ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วขนานอื่นก็พลอยได้รับเกียรตินิยมไปด้วย คะแนนนิยมก็เกิดที่ตัวผมว่า "หมอ"

อาจารย์ "หมอของเอ็งนั้นต้องใส่สละอาไหม? เจ้าเพียรทำ"

"ห้ามใส่เด็ดขาดครับ" เพียรทำหัวเราะตอบ "ถ้าใครขืนใส่จะต้องมีอันเป็นอย่างที่โลกพูดว่า ศีรษะมีระดูแน่พวก-ลูกน้องผมเล่นงานเองผมไม่ต้องลงมือ ต่อมาชะตาขึ้นคำว่าหมอนั้นก็เลื่อนฐานะเป็น "คุณหมอจนบัดนี้"

ท่านอาจารย์ "เอ็งนี่สำคัญมาก ขออนุโมทนาในความอุตสาหะของเอ็ง" แล้วท่านหันไปถามเพียรดีว่า "เจ้าเพียรดีเรื่องกินเหล้า เมียเอ็งว่าอย่างไง ? เขาไม่รักษาเอ็งด้วยท่อนฟืนให้หายเมาดอกหรือ ?"

"เปล่าครับ" เพียรดีพูด "เมื่อผมบอกลักษณะมิตรมีอุปการะฉันทนาเขาท่องอยู่ ๒—๓ เที่ยว เพื่อจำให้มั่นใจครั้นแล้วย้อนถามผมด้วยสำเนียงปกติว่า "สุรานั้นเป็นของควรนิยมหรือไม่ ?"

"ผมสะดุ้งทันที อึ้งอยู่ครู่หนึ่ง แกล้งทำเป็นโกรธถามว่านี่จะหาเรื่องด่าฉันหรือ ฉันยอมสารภาพว่าฉันเป็นคนไม่ดีเพราะดื่มสุราเมื่อคืนนี้"

"พี่น่ะเป็นคนดี ฉันไม่เคยคิดว่าเป็นคนไม่ดี เพราะเห็นดีจึงเต็มใจแต่งงาน พี่อย่าพูดว่าพี่ไม่ดีเรามาช่วยกันพิจารณาสุราเสียก่อน ว่าควรดื่มหรือไม่ควร เมื่อเป็นของควรดื่ม

เราก็ร่วมกันดื่ม ถ้าไม่ควร เราจะได้ร่วมใจกันงดเว้นสิ่งที่ไม่ควรนั้นเสีย"

"ผมอึ้งอยู่ครู่หนึ่ง พูดไม่ออก รู้สึกว่าแม่เสือล่อให้ตกหล่มเสียแล้วเมื่อตกหล่มเช่นนี้ แม่ก็เลือกถลงหนังได้อย่างสะดวกดาย จึงแกล้งตอบด้วยเสียงฉุนเฉียวว่า สุราเป็นของดีควรแก่การดื่มอย่างยิ่ง"

ฉันทนายิ้ม พูดว่า "ความเห็นของเราเกิดแย้งกันขึ้นเสียแล้ว จะต้องทุ่มเถียงกันตลอดชาติด้วยดวงใจอันชั่วช้าแต่ละฝ่าย ครั้นเราจะเชิญเทพยดามนุษย์ทุกโลกทุกพิภพมาชี้ขาดก็คงไม่ยุติลงได เพราะต่างจะเข้าใจว่าผู้ที่ถูกเชิญมาไม่ยุติธรรมพอ มิใช่หรือ ? พี่"

ผมตอบอย่างใจแข็งว่า "ต้องเป็นดังนั้น ใครจะยอมใคร ใคร ๆ ก็รับรองความเห็นของตน เคารพความคิดเห็นของตน ฉันยืนยันอีกครั้งหนึ่งว่า *สุราเป็นของดีและควรดื่ม*"

"เป็นอันว่าเราตกลงกันไม่ได้" ฉันทนาพูดอย่างอารมณ์เย็น "จะให้ใครชี้ขาดว่า สุราควรดื่มหรือไม่ควรดื่มนั้นหาไม่ได้แน่ ฉันคิดว่าเราขอให้พระพุทธเจ้าทรงตัดสินดีกว่า เพราะเราบูชาพระคุณท่าน ฉันเห็นอย่างนี้ พี่จะว่าอย่างไร"

"ดีน่ะซี แม่คุณ ถ้าพระพุทธเจ้าตรัสบอกว่า สุราไม่ควรดื่มแล้วฉันเลิกเด็ดขาด ถ้าไม่เลิกยอมให้เอามีดสับหัวเจ็ดแผล" ผมสลดใจทันทีโดยคิดว่า สรรพโง่ และเซ่อทั้งหลายแหล่ที่มีในโลกทั้งสาม สรรพโง่เซ่อเหล่านั้น ก็มาสัน-นิบาตอยู่บนหัวสมองของผู้หญิงทั้งหมด และผมพูดเป็นเชิงเย้ยต่อไปว่า "ช่วยอนุเคราะห์พาฉันไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเดี๋ยวนี้ฉันจะได้สาบานตัวเลิกดื่มสุราเด็ดขาด" แล้วถามต่อไปว่า "เวลานี้พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ไหน ช่วยพาฉันไปเฝ้าเดี๋ยวนี้จะดีใจมาก"

"พระพุทธเจ้าตรัสกับพระอานนท์ เมื่อใกล้ปรินิพพานว่า พระธรรมวินัยที่พระตถาคตแสดงแล้ว บัญญัติแล้วพระธรรมวินัยนั้นแลจะเป็นศาสดาของพวกเธอ ในกาลล่วงไปแห่งเราผู้ตถาคต เมื่อพระพุทธฎีกามีดังนี้ธรรมวินัยก็ต้องเป็นพระพุทธเจ้าเมื่อความจริงปรากฏเช่นนี้ พี่จะปฏิเสธหรือไม่ว่า พระธรรมวินัยไม่ใช่ศาสดาของพี่" ฉันทนาพูดยิ้ม ๆ

"ท่านอาจารย์ที่เคารพครับ กระผมถูกภรรยาหน้าซื่อโจมตีเช่นนี้จะทุจริตต่อความจริงไม่ได้ แต่ยังหาทางเลี่ยงเอาชนะผู้หญิง ผมจึงถามว่า "ไปเอาเรื่องมาโต้ฉันจากไหนหรือโม้เอาเอง"

"ฉันฟังพระท่านเทศน์แจงเสมอ เมื่อมีงานวัด" ภรรยาของผมตอบ "พระท่านแสดงธรรมสอนเราอย่างนั้น ฉันก็จำไว้ จำแล้วมาปฏิบัติตาม"

"คนอย่างแกหรือจะมีหน้าไปฟังเทศน์" ผมแกล้งทำเสียงเย้ย "หาเช้ากินค่ำ เพียงผ้านุ่งห่อกายก็จะหาไม่ได้อยู่แล้ว ยังมาอวดรู้ คนอย่างแกชอบแต่เลี้ยงเป็ดไก่มากกว่าฟังเทศน์"

"พี่คิดว่าฉันฟังเทศน์ไม่รู้เรื่องกระนั้นหรือ?" ภรรยาถามผมด้วยอารมณ์เย็น "ฉันเคยได้ยินพระท่านแสดงธรรมว่า คนฟังนั้นมีทุกวรรณะ และได้มรรคผลทุกวรรณะเหมือนกัน บัดนี้พระพุทธเจ้าทรงตัดสินให้เราแล้วว่า *สุราไม่ควรดื่ม* พระองค์วางหลักให้ปฏิบัติเป็นศีลองค์ที่ ๕ ว่า—

สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานาเวรมณี
สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ

พี่ค้านพระพุทธวรรจนะไม่ได้แล้ว และพี่นี่แหละบอกว่า มิตรมีอุปการะนั้นต้องห้ามมิตรมิให้ทำชั่ว แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี ฉันผู้ภรรยาเข็ญใจของพี่ พี่รับรองว่าฉันเป็นมิตรสนิทคนหนึ่ง พี่อ้างภาษิตว่า **ภริยา ปรมา สขา** ภรรยาเป็นเพื่อนสนิท เป็นมิตรร่วมใจ ฉะนั้นตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

พี่เลิกดื่มสุรา ฉันแนะนำพี่และจะต้านทานการดื่มสุราของพี่ทุกวิถีทาง เริ่มต้นด้วยปาก ถ้าไม่ไหวก็ต้องใช้ไม้ใช้มีด ชีวิตต่อชีวิตฉันจะเป็นมิตรอุปการะพี่จนวันตาย และยอมตายเมื่ออุปการะไม่ได้" ฉันทนาเงียบไปครู่หนึ่ง แล้วเอ่ยต่อไปว่า

"อันพี่นั้นรู้มาก แต่ไม่ทำตามความรู้ พี่บอกฉันว่ามิตรที่ดีนั้นเวลาสุขก็สุขด้วยกัน การดื่มเหล้าของพี่นั้นพี่เข้าใจว่าเป็นความสุข แต่พี่ก็แอบไปดื่ม ไปหาความสุขคนเดียวไม่เหลียวแลดูฉัน พี่ว่าดื่มสุราเป็นการทำดี ทำไมพี่ไม่ให้ฉันดื่มบ้าง คนแอบกินซ่อนกินกระทั่งภรรยาและพ่อแม่ของตัวเช่นนี้ พี่จงแจ้งมาให้ฉันฟังหน่อยเถิดว่า เป็นความดีของคนดีหรือเป็นความชั่วของคนชั่ว ถ้าการทำเช่นนั้นเป็นความชั่วพี่อย่าทำเช่นนั้นสุราไม่ใช่ของเลว แต่อาจบันดาลคนดื่มประพฤติเลวได้ ฉันรับรองว่าพี่นั้นไม่ใช่คนชั่วไม่ใช่คนเลว แต่การกระทำของพี่ไม่ดี การกระทำของพี่นั้นเป็นความชั่วเพราะซ่อนกิน ฉะนั้นเราจะต้องช่วยกันป้องกัน มิฉะนั้นมันจะลากเราไปสู่อำนาจของมัน เมื่อตกไปในอำนาจของมันแล้ว โลกเขาจะตราหน้าพี่เป็นคนชั่วความที่พี่สร้างขึ้น ย่อมกระเทือนมาถึงฉันว่า *นางนี่เป็นภรรยาของคนชั่ว* เรามีลูกหลานเขาก็ปรามาสว่า

นี่ลูกของคนชั่ว หลานของคนเลว ซึ่งเมีย ลูกหลาน ไม่ได้เคยตกไปในอำนาจแห่งความเป็นเช่นนั้นเลย พี่ไม่ดื่มสุราก็ไม่อาจทำความชั่วได้" เรื่องของผมเป็นมาด้วยอาการดังนี้"

ท่านอาจารย์ชอบมาก พูดว่า "ถ้าเอ็งไม่ได้ภรรยาเช่นนั้นป่านนี้ค่าของมนุษย์ในตัวเองคงจะจางไปมากว่าง ๆ เอ็งพาภรรยาเอ็งมาหาข้าสักหน" แล้วหันหน้าถามเพียรทนว่า "ว่าไงเจ้าเพียรทน เอ็งทนสมชื่อหรือไม่"

เพียรทน "ผมคิดว่าเป็นเช่นนั้น ถึงปีที่ ๑๐ ผมมีฐานะมั่นคงแม้นั่งนอนอยู่กับบ้านก็รับประทานไม่หมด เมื่อพื้นที่มีผลสมตามความมุ่งหมายแล้ว ผมคิดจะปลูกเรือนอยู่ให้สบายสักหลังหนึ่ง จึงปรึกษาภรรยาเขาก็เห็นดีด้วยกำลังตรึกตรองถึงแผนผังว่าจะปลูกรูปใด แบบไทยหรือแบบเทศ ความคิดวนเวียนไปมาไม่แน่ใจ เพราะชอบทั้งสองแบบแล้วก็เลยไม่ได้ปลูกในปีนั้นต้องรอไปอีก ๑ ปี"

ท่านอาจารย์ "ขัดข้องอย่างไร"

เพียรทน "ไม่ขัดข้องเลยครับ ผมได้คิดว่าสิบกว่าปีต้องตรากตรำต่อการงาน จากฐานะอันยากแค้นจนมีหลักฐานบ้านก็เป็นกระต๊อบเล็ก ๆ อยู่มาจนสร้างตัวได้ การปลูกบ้านใหญ่

จะได้อยู่สมความตั้งใจหรือไม่นั้นเป็นอนิจจัง ถ้าปลูกบ้านแล้วบังเอิญไม่ได้อยู่จะไม่มีอะไรติดตัวไป ถ้าความตายมาตามสังหาร ควรจะเตรียมตัวเพื่อความตายเสียก่อน ผมคิดดังนี้แล้ว แทนที่จะปลูกบ้านกลับไปทอดกฐินจนเต็มศรัทธา เมื่อทำบุญแล้ว แม้จะไม่ได้อยู่บ้านใหม่ ก็ชื่อว่าเรามีบุญเป็นเรือนใจอยู่ ผมงดการปลูกบ้านด้วยตริกตรองเห็นทางดังนี้"

ท่านอาจารย์มองหน้าเพียรทน "เอ็งนี่ลูกไม้พราวเลย คิดถูกแล้วเจ้าเพียรทน เพราะชีวิตเราไม่แน่ว่าจะยืนนานเท่าไร เอ็งลำบากมากแล้วต้องทำบุญแก้ลำบาก ถ้าปลูกบ้านเสร็จบังเอิญตายลง เอ็งจะต้องลำบากในโลกต่อไปเหมือนโลกปัจจุบัน คงไม่พ้นลำบากไปได้ เอ็งทอดกฐินเสียก่อนปลูกเรือน ข้าขออนุโมทนาในความไม่ประมาทของเอ็ง" อาจารย์พูดแล้วถามต่อไปว่า "อาจารย์พูดแล้วถามต่อไปว่า "แล้วเลยไม่ได้ปลูกจนกระทั่งบัดนี้กระนั้นหรือ ? เจ้าเพียรทน"

เพียรทน "หามิได้ขอรับ ท่านอาจารย์ พอรุ่งขึ้นปีใหม่ผมก็ปลูกได้อย่างสบายใจทีเดียว และดีกว่าความคิดเดิมด้วย"

"เอ็งจะโม้มากไปแล้วกระมังเจ้าเพียรทน" ท่านอาจารย์พูด "ก็เอ็งพูดว่าทอดกฐินจนเงินหมดกระเป๋าทำไมบ้านจึงใหญ่

กว่าเดิม เอ็งทำกินตั้ง ๑๐ ปีพึ่งจะมีทุนปลูกบ้าน ทอดกฐินแล้วทำการปีเดียวมีเงินมากกว่าเดิมไม่เกินความจริงไปหรือ ? เจ้า-เพียรทน"

"ไม่เกิน หามิได้" เพียรทนตอบ "ไม่ทราบว่าเหตุผลอะไร ในสวนต้นไม้ทุกชนิดผลิตผลดกดื่น ข้าวในท้องนากอใหญ่ถนัดเลย รวงโตด้วย มิใช่แต่เท่านั้น คนเช่านาเอาข้าวมาส่งจนถึงบ้าน ไม่ต้องเที่ยวเก็บเหมือนแต่ก่อน ไม่ทราบว่ากรรมอะไรดลบันดาลให้เป็นเช่นนั้น ท่านอาจารย์ทราบไหมครับ"

"ข้าจะทราบได้อย่างไร" ท่านอาจารย์พูด "เจ้าเป็นคนตัดสินใจเด็ดขาด เห็นการกุศลสำคัญกว่าความสุขส่วนตัว เจ้าทำกรรมซึ่งบุคคลน้อยคนทำได้โดยง่ายผลของความดีส่งเสริมเอง จะมีอะไร"

"ผมก็แน่ใจเช่นนั้น ทุกวันนี้ส่งเสริมในด้านกุศลเมื่อหลักฐานมั่นคงแล้ว ผมเบาใจมาก กาลต่อไปถ้าไม่มีกรรมเลวมาตัดตอน ผมก็นอนสบายตลอดชาติ" เพียรทนจบคำบรรยายของตนด้วยประการดังนี้

ท่านอาจารย์พอใจในความอุตสาหของเพียรทนมากเมื่อเพียรทนเล่าจบท่านก็หันไปถามเพียรทำว่า "เจ้าเพียรทำ เอ็ง-

อ้างว่าขายยานั้น เอานกเขาคู่ไปขายภิกษุสามเณรบ้างหรือเปล่าฯ ข้าไม่ไว้ใจเลยเพราะเมื่อเอ็งเป็นเด็กลูกไม้ดก"

เพียรทำ "เปล่าครับ การส่งเสริมภิกษุสามเณรให้ชั่วนั้นไม่เป็นวิสัยของผม มีแต่ส่งเสริมให้ดี"

ท่านอาจารย์ "เออ ดีแล้ว เจ้าเพียรทำ ตั้งแต่สร้างตัวมานั้นได้หลักฐานดีแล้วหรือยัง?"

เพียรทำ "ก็ไม่แพ้เพียรทน ถ้าท่านอาจารย์ไปจังหวัดสมุทรสงครามไปถามชื่อผมที่ห้องแถวข้างวัดอัมพวาแม้เด็ก ๆ ก็รู้จักผม ผมมีห้องแถวส่วนตัว ๓ ห้อง เรือแท็กซี่ ๒ ลำ ยังมีสวนให้เขาเช่าอีก ผมสองคนผัวเมียนั่ง ๆ นอน ๆ ก็ไม่ต้องโกงใครกิน" เพียรทำจบชีวประวัติของตนดังนี้

ท่านอาจารย์เพิ่มความดีใจในความเป็นไปแห่งศิษย์ของตน ท่านมองหน้าอย่างปรานี แล้วถามเพียรดีต่อไปว่า "เจ้าเพียรดี ลองเล่าเรื่องสุราเมรัยต่อไปว่า เมียเอ็งเป็นหญิงดีมาก"

เพียรดี "เมียผมก็เริ่มใช้อิทธิพลภรรยาธิปไตยทันทีพอรุ่งเช้ารับประทานอาหารแล้ว แม่บังคับผมให้ลงท้ายเรือภรรยาผมนั่งกลางทอดกล้วยขายบ้างแลกข้าวบ้าง ตั้งแต่เช้าจนค่ำ"

"การค้าของผมครั้งแรกอึดอัดใจ ร้อนแดดมากผมก็บ่น ภรรยาผมพูดว่า 'ฉันนั่งเรือลำเดียวกับพี่ ร้อนเท่ากัน จะต้องมาบ่นเอาอะไร ใต้ร่มไม้ชายคลองเราพักได้' พอเข้าร่มไม้ลมพัดเย็นก็ง่วงนอน ภรรยาผมถามว่า 'ตัวขี้เกียจกินได้ไหม' กำลังทะเลาะกันอยู่ เจ๊กขายน้ำแข็งพายเรือมา ผมเรียกซื้อรับประทาน ภรรยาผมว่า 'ถ้าพี่จะรับประทานก็ได้แต่ต้องทนร้อนและขยันเหมือนเจ๊กขายน้ำแข็งกาแฟ ถ้ารับแล้วขี้เกียจก็อย่าเลยดีกว่า เพราะรับแล้วไม่ทำให้พี่ดีขึ้น"

"ผมถูกภรรยาดัดสันดานหลายเดือน ต่อมาก็คุ้นเคยกับการพายเรือและได้กำไรบ้าง กำลังใจดีขึ้น กลับบ้านโม่แป้งจัดหาของขายแลกข้าวได้มากขึ้น ก็นำไปขายได้เงินเป็นพกเป็นห่อ เดือนแรกได้กำไร ๑๕ บาท ดีใจว่าเป็นเศรษฐีมีเงินตั้ง ๑๕ บาท"

"ฉันทนาเห็นเป็นโอกาส แม่เทศน์ให้ผมฟังว่านี่แหละเป็นผลของความขยัน ถ้าพี่มัวโอ้เอ้อยู่เมื่อไรเราจะมีเงินใช้ เมื่อไรเราจะมีเรือนอยู่พี่ไม่ได้คิดหรือ? คนต่างชาติมาจากประเทศอื่นเขาไม่ได้เอาแผ่นดินติดตัวมาประเทศไทยเลย ไม่นานปีเขามีเงินมากมีที่ดินเป็นของตน มีเรือนอยู่สบาย มีเครื่อง

นุ่งห่มดี ๆ มีอาหารอย่างดีบริโภค เราเกิดในเมืองของเราเอง ขาดแคลนทุกอย่าง ที่อยู่ก็ต้องอาศัยคนอื่น ต้องอาศัยเขานอน ต้องอาศัยเขาตาย พ่ออายคนต่างชาติเขาบ้างซิ คนต่างชาติมีเงินมีทอง เขาดูถูกเราอย่างกับแมว แม้จะพูดด้วยเขาก็ไม่อยากพูด เพราะความจนจึงกลายเป็นเศษคน"

"ความเลวที่มีแก่บุคคล ก็เพราะความจนนี้เป็นส่วนหนึ่ง ความจนก็เพราะผลของการเกียจคร้าน พี่เห็นผลแห่งความเพียรแล้ว ก็จงพยายามช่วยกัน ไม่กี่ปีเราก็พอจะมองหน้าคนได้สนิท เมื่อคิดย้อนท้ออยู่ความจนต้องเป็นสมบัติผูกคอเราจนตาย และลูกเราก็จะรับความจนเป็นมรดกต่อไป เหมือนเราทั้งสองรับมาแล้ว เราทั้งสองอย่าให้มรดกอันชั่วช้าคือความจนนี้ตกทอดไปแก่ลูกอีกเลย"

"ตั้งแต่นั้นมา ผมทั้งสองก็ร่วมหัวจมท้าย ทนลำบากสร้างฐานะมา บัดนี้มีพื้นที่มากกว่า ๑๐๐ ไร่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ ไม่ต้องไถนาก็พอรับประทาน ผมเห็นผลของความเพียรแล้ว สมจริงดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า—

"*คนล่วงทุกข์ เพราะความเพียร*"

ท่านอาจารย์ได้ทราบประวัติของคนทั้ง ๓ แล้ว ท่านมีมุทิตาจิตต์อย่างสูง ท่านพร่ำสอนว่า—

"ทรัพย์นี้มิไกล ใครปัญญาไว หาได้บ่นาน แว่นแคว้นแดนดิน มีสิ้นทุกสถาน ผู้ใดใจคร้านบ่พานพบนา"

ข้าอ่านหนังสือจำได้แต่เด็ก ๆ คนที่เข้ามาประเทศไทยเขาเอาความขยันติดตัวมา ทำงานหามรุ่งหามค่ำ ฝนตกแดดออกไม่มีความหมายอะไร ความหมายของเขาอยู่ที่เงิน งานวัดหรืองานบ้านเพียงแต่มีมหรสพแล้ว เขานั่งโต้รุ่งทีเดียว ขายของจนหมดเสียงกลอง จนหมดความมืดพองานเลิก เขาหาเงินได้ตั้ง ๑๐๐ ตั้งชั่ง ส่วนพวกเรานั่งดูลิเกละครจนตลอดงานเหมือนกัน การหาเงินมันผิดกันนัก พวกเราว่างงานก็เล่นการพนันดื่มสุราเมรัย ก่อความทะเลาะวิวาท เราจะเอาเงินมาจากไหนคนอื่นกินหมูกินไก่ แต่คนเกียจคร้านกินน้ำลาย นอนลำบากกินลำบาก อยู่ลำบาก ตายลำบาก"

"พวกเอ็งเห็นความลำบากมาแล้ว จงพยายามรักษาตนให้ดี อย่าหลงอบายมุขเป็นบาปมิตรของทุกคน การช่วยตนเองในการประกอบอาชีพนี้แหละเป็นเทพเจ้ารักษาพวกเอ็งให้พบความเจริญในอนาคต ความเพียรเป็นพระเจ้าที่สูงศักดิ์ ศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้มนุษย์พ้นจากความจนเป็นคนร่ำรวยได้ ตัวเองได้

พบมาแล้ว ฉะนั้น พวกเอ็งจงบูชาพระเจ้าคือความเพียรไว้ อย่าประมาทดูหมิ่น ความสวัสดีมงคลจะเกิดมีแก่พวกเอ็งจนตลอดชีวิต"

ทั้ง ๓ คนต่างกราบรับโอวาทของท่านผู้ทรงศีลด้วยความเคารพอย่างสูง ต่างรู้สึกภาคภูมิใจที่ตนได้กู้ฐานะสมกับคำแนะนำของอาจารย์ ดังบรรยายมา ฉะนี้.

■

บทที่ ๓

กรรมสนอง

ในโอกาสต่อมา ปกิณณกะกถาก็เกิดขึ้นระหว่างอาจารย์กับศิษย์โดยเพียรดีพูดว่า "ผมคิดไม่ออกเลยว่า ยุคปัจจุบันนี้คนมีการศึกษาดีมาก แต่คนโหดร้ายมากกว่าแต่ก่อน ก็การศึกษาไม่ปราบอัธยาศัยอันชั่วร้ายของคนได้หรือขอรับท่านอาจารย์"

ท่านอาจารย์ "เอ็งมีเรื่องอะไรหรือ ?"

เพียรดี "มีครับ เรื่องเป็นดังนี้ หนังสือพิมพ์ลงข่าวว่า หญิงคนหนึ่งถูกคนร้ายจับไปขัง อดข้าวถึง ๕ วันจึงหนีมาได้ คนอะไรโหดร้ายอย่างนั้น"

อาจารย์ "ใครโหดร้าย"

เพียรดี "คนร้ายซีครับ"

อาจารย์ "หญิงคนที่ถูกขังนั่นแหละ อาจโหดร้ายก็ได้"

คนทั้ง ๓ มองตากันด้วยความแปลกใจ คิดว่าท่านอาจารย์จะมีสติฟั่นเฟือนเสียแล้ว แต่ไม่กล้าพูดว่าอะไร เพราะรสหวายเมื่อคราวเป็นเด็กยังจำได้แม่นยำ อาจารย์สังเกตเห็นกิริยาของคนทั้ง ๓ คนได้ดี จึงแกล้งพูดว่า "เจ้าเพียรทำ เอ็งเข้าใจอย่างไร"

เพียรทำ "ผมเห็นด้วยดังท่านอาจารย์"

ท่านอาจารย์ "เอ็งมีเหตุผลอะไรจึงมาเห็นร่วมกับข้า"

เพียรทำ "ท่านอาจารย์เห็นดังนั้น ผมจะค้านก็จะเสียคารวะ"

ท่านอาจารย์ "เอ็งนี่หลบมุมตามเคย จำได้ไหมเมื่อเอ็งเป็นเด็กหนีข้าไปขว้างนกกระจอกเล่น ข้าเรียกมาถามว่า ขว้างมันทำไม นกกระจอกมันก่อความเสียหายแก่เอ็งหรือ ? จึงรังแก

มัน เอ็งตอบว่านกกระจอกไล่จิกหัวเอ็ง จึงขว้างไล่มัน ไอ้นิสัยหลบมุมของเอ็งนี่ไม่จืดจางเลยนะเจ้า เห็นจะต้องแก้ด้วยหวายตามเคย''

"ที่ข้าพูดว่า อาจจะเป็นความโหดร้ายของคนที่ถูกขังก็ได้นั้น โดยมีเหตุผลอันควรฟัง ตามตำนานพระศาสนามีเรื่องเล่าว่า:—

เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี มีภิกษุ ๗ รูปเดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ยังไม่ทันถึงพระเชตวันต้องแรมคืนตามทาง ได้ไปอาศัยในถ้ำแห่งหนึ่ง เวลากลางคืนหินแผ่นใหญ่หล่นมาปิดปากถ้ำไว้ ภิกษุ ๗ รูปนั้นติดอยู่ในถ้ำ ชาวบ้านช่วยกันงัดแผ่นหินถึง ๗ วันภิกษุ ๗ รูปนั้นจึงออกมาได้ มีอาการปางตายเพราะไม่ได้อาหารและน้ำเลย

ออกจากถ้ำได้ บำรุงกายมีกำลังแล้ว เดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทูลเล่าอันตรายที่ตนได้ประสบมาให้ทรงทราบแต่ต้นจนอวสาน

สมเด็จพระบรมศาสดาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลายอันตรายที่พวกเธอประสบนั้น แสดงว่าพวกเธอได้เสวยผลกรรมที่พวกเธอ

ได้กระทำไว้ โดยเหตุผลมีว่า ในอดีตสมัย พวกเธอเป็นเด็กเลี้ยงโคพบเหี้ยตัวหนึ่งในเวลาเลี้ยงโค พวกเธอไล่จับมัน เหี้ยหนีเข้าสู่จอมปลวกเพราะกลัวภัย พวกเธอไม่ยั้งเอาใบไม้และหญ้าจุกช่องจอมปลวก มิให้เหี้ยออก

ครั้นแล้วพากันกลับบ้าน รุ่งขึ้นวันใหม่ พวกเธอต้อนโคไปเลี้ยงที่อื่น ลืมเหี้ยตัวนั้นเสียถึง ๗ วัน ครั้นวันที่ ๗ เธอต้อนโคมาที่นั้นอีก เห็นจอมปลวกระลึกขึ้นได้ ช่วยกันเปิดช่องปลวกเห็นเหี้ยคลานต้วมเตี้ยมออกมีอาการปางตาย เพราะไม่ได้อาหารถึง ๗ วัน พวกเธอกลับได้เมตตาจิตคิดสงสารเหี้ยนั้น ช่วยกันขยำตามแข้งขาและสันหลังเหี้ยแล้วปล่อยไป

ความผิดที่พวกเธอกระทำไว้ในครั้งอดีตชาติตามทัน จึงบังเอิญให้หินตกมาปิดถ้ำขังพวกเธอไว้

เจ้าเพียรทำ ครั้นพระพุทธเจ้าตรัสดังนั้นแล้ว ได้ตรัสพระคาถาเป็นอมตภาษิตเตือนใจพุทธบริษัทว่า:—

"น อนฺตลิกฺเข น สมุทฺทมชฺเฌ ฯลฯ"

"บุคคลก่อกรรมชั่วไว้แล้ว จะหนีไปในอากาศ ในมหาสมุทรสู่ซอกภูเขาไม่พ้นจากกรรมชั่วช้านั้นได้ ดังนี้"

เพียรดี "ทำไม่ดีไว้ ให้ผลไม่ดีดังที่ท่านอาจารย์นำมาแสดง พวกผมได้ใจความแล้ว ส่วนคนทำความดีได้ ถึงคราวตกทุกข์ได้ยาก ความดีจะได้ช่วยให้พ้นทุกข์ จะมีบ้างหรือไม่"

ท่านอาจารย์มองหน้าเพียรดีด้วยกิ่งนัยน์ตา สายตามีอำนาจเริ่มฉายแสง ทั้ง ๓ คนเริ่มหนาว ๆ ร้อน ๆ เพราะท่านอาจารย์เข้าลักษณะเดิมต่างมองตาประสบกันอย่างรู้ความหมาย ท่านอาจารย์อึ้งอยู่ครู่หนึ่ง ลุกเข้าห้อง

เพียรทน ทนอยู่ไม่ไหว จึงพูดอย่างกระซิบว่า "เจ้าเพียรดีเสือกสอดขึ้นได้ นี่มันลักษณะแกว่งเท้าหาเสี้ยน หรือจับเหาใส่หัวตัวเองประเดี๋ยวเถอะไม่หวายก็ตะพด คนใดคนหนึ่งหรือ ๓ คนต้องโดนแน่" ต่างถอนใจใหญ่ โดยคิดว่าลักษณะนี้เคยมีหวายหรือตะพดติดมือมา

ท่านอาจารย์หายเข้าห้องไปครู่หนึ่ง ได้ยินเสียงกุกกักข้างใน เพิ่มความไม่สบายใจขึ้นเป็นทวีคูณ จะหนีก็ไม่ได้ จะสู้ก็น่ากลัว จำใจนั่งคอยด้วยความร้อนใจ ท่านอาจารย์ออกจากห้อง ภายในกลีบจีวรมีของยาว ๆ คล้ายกระบองสั้นซ่อนมาด้วย ทั้ง ๓ คนเห็นแล้วตัวชาเย็น รู้สึกเสียว ๆ สันหลัง กลัวกระบองอิทธิพลของท่านอาจารย์ พอท่านอาจารย์นั่งเรียบร้อย

เพียรทำเตรียมคุกเข่าจะกราบลาหนีตะพดท่านอาจารย์ เพียรดี เพียรทนขยับทำตาม ท่านอาจารย์เหลียวไปเห็น ท่านออกคำสั่งเฉียบขาดว่า "นั่งดังเดิมไปไหนไม่ได้"

ทั้ง ๓ จำใจนั่งด้วยความลำบากใจ ท่านอาจารย์งัดเอาสิ่งที่ทั้ง ๓ คนเข้าใจว่าตะพดออกจากจีวร นั่นมันหนังสือใบลาน ทั้งสามคนกระพริบตาถี่ ๆ เพื่อจะดูให้รู้ว่าอะไรแน่ ครั้นแน่ใจแล้วต่างคนต่างโล่งอกมองหน้าพากันยิ้มด้วยความดีใจ

ท่านอาจารย์พูดว่า "คนมีบุญถึงคราวทุกข์ บุญก็ไม่ทิ้ง อันความจริงบุญไม่เคยทิ้งใครเลย คอยหาโอกาสส่งเสริมเสมอ

มีเรื่องปรากฏในอรรถกถาธรรมบทภาค ๒ ว่า:—

เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ โฆษิตาราม เขตนครโกสัมพี มีเศรษฐีในพระนครนั้นคนหนึ่ง เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะไพศาลวันหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระเจ้าโกสัมพี สวนทางกับปุโรหิตผู้กลับจากที่เฝ้า จึงถามถึงฤกษ์และความเป็นไปของชะตาบ้านเมือง ท่านปุโรหิตตอบว่า ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง แต่เด็กเกิดวันนี้จะมีฐานะเป็นเศรษฐี บอกดังนั้นแล้วต่างจากกันไป

ภรรยาของเศรษฐีมีครรภ์แก่อยู่ เศรษฐีจึงให้คนใช้กลับบ้านฟังข่าวการคลอดบุตรของภรรยา เมื่อทราบว่ายังไม่คลอด กลับจากที่เฝ้าแล้ว ให้สาวใช้ชื่อนางกาลีไปสืบถามว่าหญิงคนใดคลอดบุตรวันนี้บ้าง นางกาลีเป็นคนไปสืบถามได้ความแล้วจึงให้ซื้อเด็กมาด้วยทรัพย์ราคา ๑,๐๐๐ กหาปณะ เอามาเลี้ยงเป็นบุตรด้วยใจว่า ถ้าลูกของตัวเป็นหญิงก็จะให้เป็นลูกเลี้ยงอยู่ต่อไป ถ้าลูกของตัวเป็นชายก็จะฆ่าลูกเลี้ยงเสีย ต่อมาภรรยาเศรษฐีคลอดลูกเป็นชาย เศรษฐีดีใจและคิดว่า เมื่อลูกเลี้ยงไม่มี ลูกของเราก็ต้องเป็นเศรษฐี จำจะต้องฆ่าลูกเลี้ยงดังตั้งใจ ฉะนั้นจึงสั่งนางกาลีเป็นความลับว่า จงเอาเด็กที่ซื้อไว้ไปทิ้งในคอกวัวให้วัวเหยียบให้ตาย

ครั้งที่ ๑ นางกาลีไปทำตามนายสั่ง โคผู้ตัวหนึ่งเป็นจ่าฝูง ตามธรรมดาออกทีหลังโคตัวอื่น วันนั้นมันออกมาก่อนยืนคร่อมเด็กนั้นไว้ฝูงโคออกจาก คอกไป โดยไม่ กระทบ เด็กนั้นเลย คนเลี้ยงโคเห็นเข้าก็ดีใจเอาไปเลี้ยงเป็นลูก เศรษฐีทราบแล้วให้นางกาลีไปซื้อมาอีก

ครั้งที่ ๒ เศรษฐีคิดฆ่าลูกต่อไป ครั้นเห็นช่องจึงให้นางกาลีเอาเด็กไปทิ้งที่ทางเกวียนเวลากลางคืนเพื่อให้เกวียนทับนางกาลี ทำตามสั่งหมู่เกวียน สินค้า เดินทางมา ถึงตรง นั้นเวลา

กลางคืน พอใกล้เด็ก วัวสลัดแอกทิ้งเกวียนไม่ยอมเดิน เจ้าของจับมาเทียมเกวียนอีกก็ไม่ยอมไป สลัดแอกออกทุกครั้ง จนรุ่งเช้าเจ้าของเกวียนเห็นเด็กนอนขวางทางอยู่ ดีใจเอาเด็กนั้นมาเลี้ยงเป็นลูก เศรษฐีทราบข่าวนั้น ให้นางกาลีไปซื้อมาด้วยทรัพย์เท่าเดิม

ครั้งที่ ๓ ต่อมาเศรษฐีแนะนำนางกาลีว่า จงเอาเด็กนี้ไปทิ้งที่ป่าช้าให้สุนัขป่ามันกิน บังเอิญคนเลี้ยงแพะต้อนแพะตั้งพันตัวไปเลี้ยงที่ป่าช้า แม่แพะตัวหนึ่งเห็นเด็กนั้น เกิดความสงสารย่อตัวให้เด็กดูดนม เมื่อแพะตัวอื่นไปหมดแล้ว แม่แพะนั้นไม่ยอมไป เจ้าของร้องเรียกมันก็เฉยเสียเจ้าของโกรธมากจะไปตีแพะ เห็นกิริยาแพะมีต่อเด็ก เกิดความสงสารเด็ก ดีใจเอาไปเลี้ยงเป็นลูก เศรษฐีทราบความนั้นแล้ว ให้นางกาลีไปซื้อมาอีก

ครั้งที่ ๔ เศรษฐีสั่งให้นางกาลีไปโยนทิ้งในเหว เด็กนั้นไปติดอยู่ที่กระเซิงเหมือนนอนในเปล ช่างไม้ตัดไม้เห็นเข้าดีใจเอามาเลี้ยงเป็นลูก เศรษฐีให้ซื้อมาอีกด้วยทรัพย์เท่าจำนวนเดิม เศรษฐีพยายามฆ่าลูกเลี้ยงดังนี้จนเด็กนั้นโตตั้งชื่อว่า "*โฆสก*"

ครั้งที่ ๕ เศรษฐีคิดฆ่าลูกเลี้ยงตลอดมา วันหนึ่งไปหาเพื่อนเป็นนายช่างหม้อ แจ้งว่ามีลูกชั่วช้าอยู่คนหนึ่ง ฉันจะส่งเด็กนั้นมา เมื่อถึงบ้านท่านแล้ว จงตัดเด็กนั้นให้เป็นท่อน ๆ ใส่ตุ่ม เวลาเผาตุ่มจงเผาเสียในหลุมเดียวกัน เราจะให้รางวัลแก่ท่านเป็นเงิน ๑,๐๐๐ กหาปณะ นายช่างรับธุระจะจัดการให้

ครั้นได้โอกาส เศรษฐีบอกโฆสกว่า เจ้าจงไปบ้านช่างหม้อ จงบอกว่า อย่าลืมเรื่องที่สั่งไว้ โฆสกไปด้วยความซื่อ เดินไปกลางทางลูกตัวของเศรษฐีเห็นเข้า ก็รับอาสานำข่าวไปบ้านช่างหม้อ แต่ขอร้องให้โฆสกเล่นสกาแทนตัว เพราะตนเล่นแพ้ทุกครั้งขอให้แก้แค้นแทนตนด้วย ตกลงกันแล้ว ลูกเศรษฐีไปแทนโฆสก พอช่างหม้อเห็นหน้าก็พาเข้าห้องเอามีดสับเป็นท่อนใส่เตาเผาเรียบร้อยตามคำสั่งเศรษฐี

เวลาเย็น โฆสกกลับไปบ้าน เศรษฐีถามกิจการที่สั่งไป โฆสกเล่าเรื่องว่าน้องชายรับอาสาไปแทนตัว ขอให้ตนเล่นสกาแทน

เศรษฐีได้ฟังดังนั้นแทบกระอักเลือด ถูกความโศกใหญ่ท่วมทับดวงใจ คิดจะฆ่าลูกเลี้ยง แต่ลูกของตนไปรับความตายแทน เศรษฐีแค้นใจมาก คิดอุบายจะฆ่าโฆสกต่อไป

ครั้งที่ ๖ เศรษฐีเขียนหนังสือถึงเสมียนของตนว่า คนที่ถือหนังสือมานี้เป็นลูกชั่วช้าของตน เมื่อมาถึงท่านแล้วจงจับฆ่าฝังเสียในหลุม เขียนแล้วใช้โฆสกนำไปให้นายเสมียน โฆสกไม่รู้หนังสือ เอาหนังสือห่อผ้าไปถึงบ้านนายเสมียนแล้ว บังเอิญนายเสมียนไม่อยู่ ภรรยาจัดการต้อนรับกลางวันเลยหลับไป ธิดาสาวสวยของนายเสมียนมาพบเข้าเกิดความรักแก้ห่อผ้าออกดู เห็นหนังสือจึงอ่านทราบความแล้ว คิดว่า นายคนนี้โง่ ความรักซึ่งเคยมีต่อกันในอดีตชาติ ดลใจให้นางแปลงสารนั้นเสียใหม่เป็นใจความว่า เมื่อโฆสกมาถึงบ้านท่านแล้ว จงจัดการแต่งงานกับลูกสาวของท่าน เขียนแล้วเก็บไว้ตามเดิม รุ่ง-ขึ้นโฆสกพบนายเสมียนเอาหนังสือส่งให้ นายเสมียนอ่านทราบความดีใจนักหนา รีบจัดการสมรสทันที แล้วส่งข่าวการแต่ง-งานนั้นไปให้เศรษฐีทราบ

เศรษฐีถูกทุกข์โทมนัสท่วมทับ อาลัยถึงลูกที่ตาย เสียใจที่ฆ่าลูกเลี้ยงไม่สำเร็จ ไม่เป็นอันกินอันนอน เลยป่วยเป็นโรคลงแดงตาย สมบัติของเศรษฐีก็ตกเป็นของนายโฆสกทั้งสิ้น

ท่านอาจารย์บรรยายให้ฟังดังนี้แล้วพูดว่า "นี่เป็นเรื่องของคนมีบุญ คราวถึงทุกข์ก็รอดพ้นมาได้ถึง ๖ ครั้ง การที่นาย

โฆสกพ้นอันตรายมาได้เพราะผลที่ได้ป้องกันอันตรายให้แก่พระปัจเจกพุทธเจ้า สมัยอดีตชาติมาคุ้มครอง"

"เจ้าได้ฟังดังนี้แล้ว จงพยายามทำดีให้มาก ๆ อย่าเบียดเบียน อย่าอิจฉาริษยาเขา จงตั้งหน้าทำมาหากินโดยสุจริต เมื่อมีความตั้งใจพยายามอยู่ จะต้องได้รับผลแห่งความพยายาม ดังเจ้าทั้ง ๓ ได้ประสบมาแล้ว จะรักษาความมั่นคงนี้ไว้ เจ้าทั้ง ๓ จะรุ่งเรืองเป็นลำดับไป นี่ดึกมากแล้ว จงไปหาที่นอนตามสบาย"

เพียรดี เพียรทำ เพียรทน ก้มกราบรับโอวาทของอาจารย์แล้วออกมาพักตามสะดวกของตน ได้เวลาอันสมควรก็นำเอาโอวาทของอาจารย์มาปฏิบัติ ก็พบสิริสวัสดิ์ มั่นคงด้วยทรัพย์สินเป็นทวีคูณ

ทั้ง ๓ คนได้พบกับความสุขของคฤหัสถ์ ๔ ประการดังกล่าวไว้ในคิหิปฏิบัติว่า

๑. สุขเกิดแต่ความมีทรัพย์

๒. สุขเกิดจากการจ่ายทรัพย์บริโภค

๓. สุขเกิดแต่ความไม่ต้องเป็นหนี้ และ

๔. สุขเกิดแต่การประกอบการงานที่ปราศจากโทษ

ความสุข ๔ ประการนั้น ใคร ๆ ก็ปรารถนา แต่อย่าพึงเข้าใจว่านั่งนอนนึกเอา ความสุขจักเกิดขึ้นเอง ถ้าคิดดังนั้นจะไม่พบกับความสุขเลย ความปรารถนาของทุกคนจะสำเร็จก็ต้องอาศัยความขยัน ได้ทรัพย์แล้วเว้นอบายมุข คือทางแห่ง-ความเจริญ

อันความจริงคนในโลก บางคนมีสมบัติมาก เช่นมีที่นา ที่สวน ทำมาหากินไป บางคนสมบัติทวีขึ้น แต่บางคนอาศัยพื้นที่ทำกินไม่นานเท่าไร ที่นา สวน กลายเป็นของคนอื่นหมด ทั้งนี้ด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ

๑. เกียจคร้าน หาเงินได้ไม่พอแก่รายจ่าย เช่นหาได้วันละ ๑ บาท แต่ใช้จ่ายวันละ ๒ บาท เป็นต้นคนอย่างนี้เอาตัวไม่รอด

๒. เป็นนักเลง ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเกินไป หมดทุนแล้วก็ต้องหันเข้าหาทุจริต ก่อความเดือดร้อนแก่ตนและคนอื่น ย่อมไม่ได้รับสุข ๔ ประการนั้น

เบื้องหลังแห่งชีวิต แสดงประวัติของผู้ตั้งตัวได้ด้วยกระทำเช่นไรเป็นเรื่องของผู้ได้รับผลแห่งการกระทำมาแล้ว ถ้า

ท่านไปถึงสถานที่ตัวอ้างไว้แล้ว สืบถามจะได้ความจริง เราควรพิจารณาดูเรื่องนี้ว่า ดีหรือไม่ดี ถ้าท่านพบความดีในหนังสือเรื่องนี้ ก็ควรจะพยายามทำดี จงทำเบื้องหลังของชีวิตให้ไพศาลด้วยความดี เทพยดาจะประทานพรพิเศษอันได้แก่ความสุข ๔ ประการนั้น ทุกทิวาราตรีกาล.

ขอสันติจงมีแก่สรรพสัตว์

พิมพ์ที่ศรีเมืองการพิมพ์ 5/39 รองเมือง ซอย 5 ปทุมวัน พระนคร
นายประยุทธ คมอำนาจสกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2515